

Det Siette Capitel

Om Ribe Stift i Almindelighed, og i sær
Om Ribe Bye.

Stiftets Grændser. Ælde. Ribe Stift, eller, som det gemeenlig nævnes, Riber Stift, er paa hele vestre Siden indgrændset af Vesterhavet, mod Norden af Limfiorden, mod Østen af Viborg- og Aarhuus-Stifter, samt det lille Belt, og endes i Synden ved Tønder i Hertugdomet Slesvig. Længden af dette Stift, fra Møgeltønder til Lemvig, regnes for 30 Mile, og Bredden ved 11 Mile. Ribe Stift er af de fire Nørre-Jyllands Stifter det ældste, da det har sin allerførste Oprindelse fra omtrent Anno 860 udi Kong ERIK BARNES Tid, endskiønt det ikke kom i Stand, førend i det følgende Seculo under Kong HARALD BLAATANDS Regiering, da ogsaa Aarhuus Biskopdom blev oprettet. Og synes det, at det, som nu er Aalborg Stift, har i Begyndelsen hørt under Riber Biskopdom, og det, som nu er Viborg Stift, under Aarhuus Biskopdom, indtil Kong SVEN ESTRIDSÖN ved 1060 oprettede tvende nye n Biskopdomer i Jylland, og iddeelede i fire Stifter. Af dem alle er Ribe Stift det største i Henseende til Landets Strekning, men ikke det frugtbareste, da derudi falde mange store Heder og magre Egne, i sær udi de Herreder, som ligge midt i Landet og grændse sammen med Viborg Stift. Dog fattes Stiftet heller ikke meget skønne og frugtbare Eiendome, sær hele (600) Kolding-Amt, en stor Deel af Riberhuus Amt, og de vestlige Deel ved Søekanten af de øvrige Amter, hvor, imellem Sanddriverne, falder got Marskland. Af Skove findes intet af Betydning uden i Koldinghuus Amt. Stiftets n'iere Beskaffenhed vil best erfares af ethvert Amts Beskrivelse for sig. Efter Landets gamle Inddeeling bestod Ribe Stift af disse trende Sysseler: **Gamle Inddeeling.** 1.) Vardsyssel, af 20 Miles Længde, hvortil hørde nogle Herreder og Stykker af Synder-Jylland og af Nørre-Jylland disse Herreder, Giørdingherred, Maltherred, Skadsherred, og Vesterherred af Riberhuus Læn, samt Østerherred og Nørreherred af Lundenæs Læn. Dette Syssel, hvorudi laae Kiøbstederne Ribe og Varde, havde sit Navn af sidstbemeldte Stad, og strakte sig mod Østen til Jellingsyssel, af 12 Miles Længde og 8 Miles Brede, som var et af de største Sysseler i Jylland, og strakte sig fra Skiernaæ langs Vesterhav til Thye, siden til Salling og Omersyssel af Viborg Stift, og til Lovsyssel af Aarhuus Stift, indbefattende Bøllingherred, Hamrumherred, og Hiermherred af Lundenæs Læn, samt Sindingherred, Vandfuldherred, Skodborgherred, Ulfborgherred og Hindherred af Bøvling Læn. I dette Syssel laae Kiøbstederne Ringkiøbing, Holstbroe, og Lemvig. 3.) Jellingsyssel, af sex Miles Længde og Brede, som strakte sig fra Kolding, forbi Medelfart Synd, omkring til Veile, siden et Stykke langs med Aarhuus Stift, og bøiede sig siden mod Vesten til Vardsyssel. Jellingsyssel, hvori laae de tvende Kiøbsteder Kolding og Veile, bestod af Andstherred, Bruskherred, Elboherred, Holmansherred, Jerlevherred, Slagsherred, Tyrildherres, Elboherred, Holmansherred, Jerlevherres, Slagsherred, Tyvildherred, og Norvangsherred, alle i Koldinghuus Læn. Dette Syssel har i ældere Tider udgiort tvende Sysseler, det ene kaldet Jellingsyssel af den bekiendte Bye Jelling i Tyrildherred, det andet Almindsyssel af den store Bye Almind i Bruskherred. Endskiønt Navnene og Grændsernes (601) af disse tre Sysseler endnu ere bekiendte, saa bruges de dog nu ikke til offentlige Forretninger, siden Stiftet efter Souverainiteten er blevet indeelt i Amter: (1) Riberhuus Amt, som indeholder, af Synder-Jylland, Møgeltønder Birk, Ballum Birk, Løherred, Høier Birk, Torning Lehn, Hvidingherred, Lystrup Birk, Frøsherred, men af Nørre Jylland, Giørdingherred, Maltherred, Skadsherred, og Vesterherred, hvori Kiøbsteden Varde. Stiftbefalingsmanden i Ribe, som og har alle Stiftes Kiøbsteder under sig, er tillige Amtmand over dette Amt. Amtstuen holdes i Ribe. (2) Lundenæs Amt: Østerherred, Nørting Amt: Sindingherred, Vandfuldherred, Skodborgherred, Nørherred, Bøllingherred, Hamrumherred, og Hiermherred: (3) Bøvling Amt: Sindingherred, Vandfuldherred, Skodborgherred, hvori Kiøbsteden Lemvig, Ulfborgherred, hvori Kiøbsteden Holstbroe, og Hindherred, hvori Kiøbsteden Ringkiøbing. (4) Koldinghuus Amt: Bruskherred, jhvori Kiøbsteden Kolding, Andstherred, Elboherred, hvori Kiøbsteden Fridericia, Holmansherred, Jerlevsteden Veile. Dette Amt har sin egen Amtmand, og Amtstuen holdess i Kolding. Udi Ribe Stift

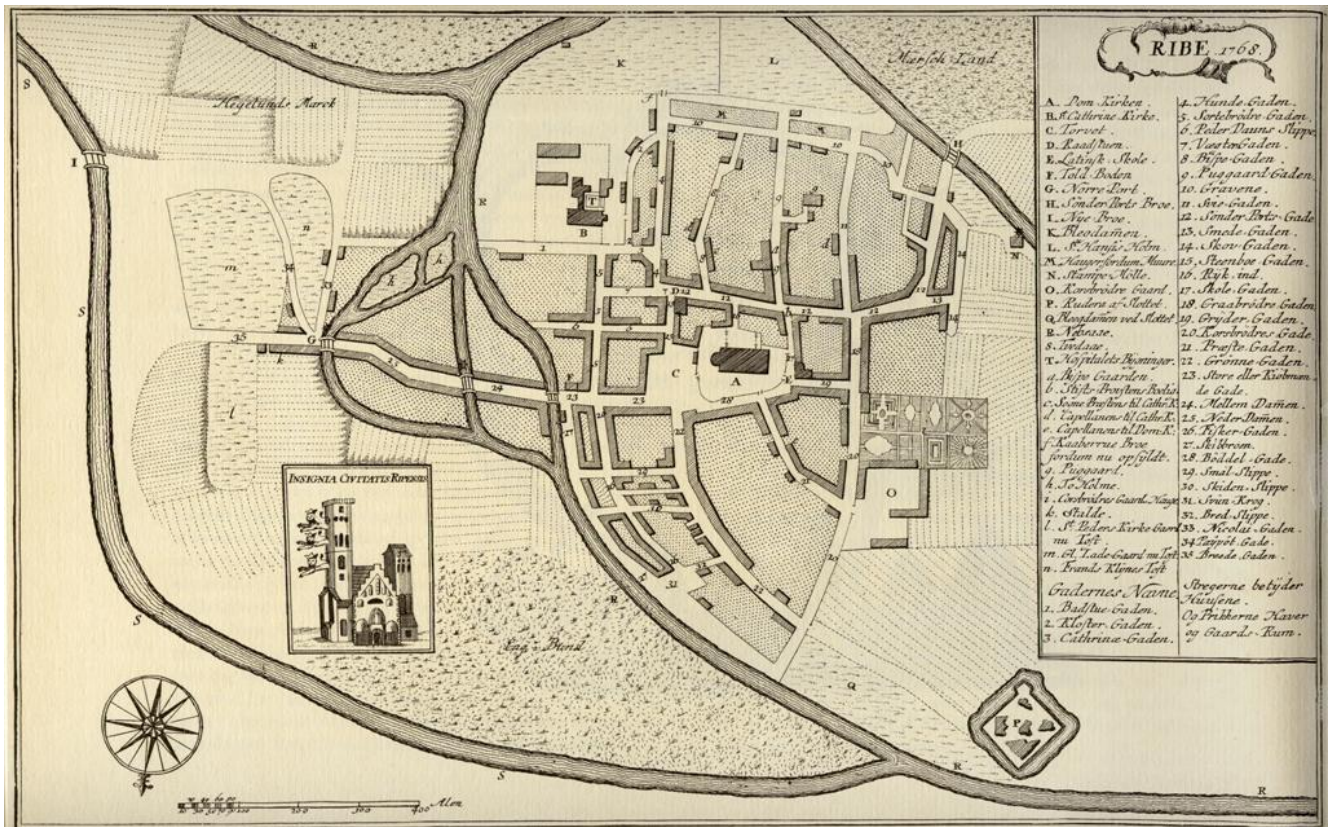
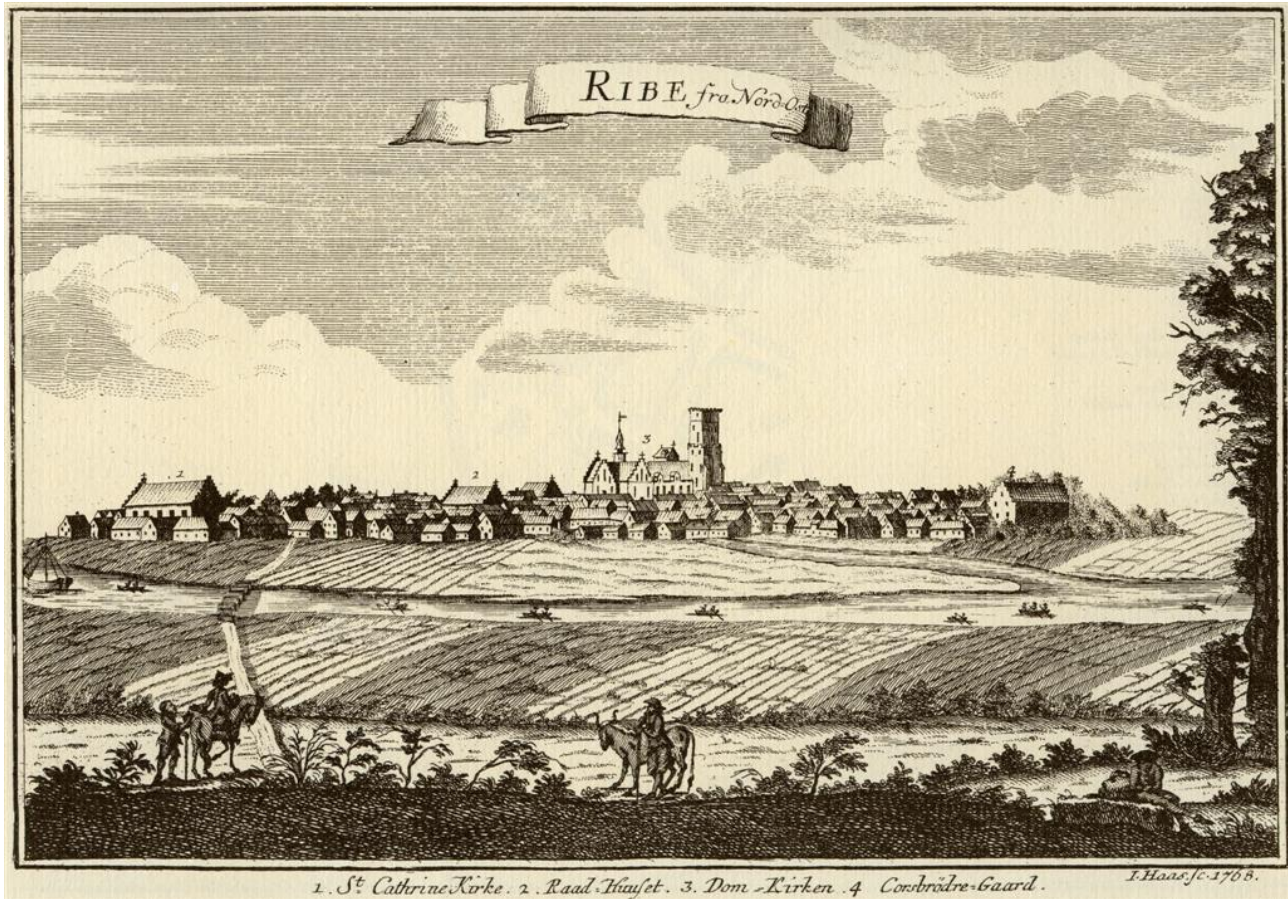
ere altsaa 4 Amter, og derud foruden de Herreder og Birker af Synder-Jylland, 22 Herreder af Nørre-Jylland, 230 Kirker af Nørre-Jylland, 22 Herreder af Nørre-Jylland, 230 Kirker af Nørre-Jylland, foruden de Kirker af Synder-Jylland, et Grevskab og et Baronie, 70 frie Herregaarde, og 32 ufrie eller ucompleterede Avlsgaarde. Det saa kaldte Riber-Stifts Klemme-Breve, udgivet 1555 af Kong CHRISTIAN III. Om Prestekaldenes Forbedring, kan læses i HOFMANS Fundatzer T. IV. pag. 559. (602).

Ribe Bye.

Lægde. Staden Ribe, som er Stiftets Hovedstad, og har den Lykke frem for de fleste Stæder i Danmark at være vel og vidtløftig beskrevet af D. Peder Terpager, er beliggende paa Grændserne mellem Nørre- og Synder-Jylland, imellem Hviding og Kalslund-Herreder, Riberhuus Amt, men altid bleven regnet til Nørre Jylland. Efter Kartet ligger den under 55 Gr. 20 Min Latitudinis, og 24 Gr. 42 Min. Longitudinis. Byen er anlagt hos den store og berømte Riber-Aae, af hvilken den saa got som er omgivet, og af adskillige dens Greene igiennemskiæres. Denne Aae, saavidt den anrører Byen, kaldes Nipsaae eller Nebsaae, og skal have faaet Navn af en fornem Borger Sven Bed, hvilken Kong HANS forærede en Vandmølle der i Byen, som af hannem blev kaldet Nebs-Mølle og Strømmen Nebs-Strøm. Den nordre Arm af Aaen har sit Udspring i en Skov i Vonsild Sogn Tyrstrupherred Haderslev-Amt, den syndre Arm kommer fra Haverslund i Synder-Rangstrup Herred Aabenraa Amt. En Part af Nedsaae kaldes i ældere Skrifter Laangwæthæl eller Langvedel Strøm. Fra Ribe regner man til Kolding og Varde 8 Miile til Haderslev og Aabenraa 6 til Tønder 4 til Flensborg og Husum 10 og til Slesvig 14 Miile.

Navn. Om Oprindelsen til Ribe Byes Navn har Terpager og andre anført adskilliges Meninger, hvoraf den beste synes at ligge i Navnets Overensstemmelse med det Latinske Ripa, en Aabred eller Havbred, saa meget mere som ei alene en Strandbred i det gamle Frisiske Sprog heder Rip efter DANKWERTHS Sigende, men endog Stedet Situation svarer til Bemerkelsen. Lad være Byen har haft dette Navn længe før Christendomens Indførsel og før det latinske Sprog blev bekiendt i Norden, saa kan der jo have været i det gamle danske Sprog et saadant Ord. Hvoraf baade Navnet Ribe og Ordet Ripa kan have deres (603) fælles Herkomst, ligesom der ere mange flere latinske Ord, hvis Etymologie maa søges i de Nordiske Sprog. At den første Biskop i Ribe Leosdagus kaldes i Concilio Ingelheimensi af 948. Episcopus Ribunensis, deraf kan ikke gøres nogen Etymologie, thi i andre Afskrifter, saavelsom hos Fridoardum der lede paa samme Tid, findes Ripuensis og Ribuensis, hvoraf sees, at der i Ordet kan ligge nogen Skrive-Feil. Derforuden heder Ribe udtrykkelig Ripa hos Rembertum den ældste Skribent som har nævnet denne Bye.

Ælde og Opkomst. Der er ingen Tvivl paa, at jo Stedets Beliggenhed ved Aaen og nær ved Havet haver draget Folk did, som har nedsat sig der, dels for Fiskeriet og dels for Søefarten, som endog vore hedenske Forfædre vare saa meget hengivne til. Men naar der først er giort Anlæg til en Bye, det hverken veed eller kan nogen vide, end ikke ved de rimeligste Gietninger. Allermindst kan man bifalde deres Mening, som vil finde Ribe igjen hos Tacitum og Prolomæum. At Byen ikke desmindre er meget gammel og fra Hedendomens Tider, ja en af de ældste i Riget, kan man saa meget lettere troe, naar man tager Adami Bremensis Vidnesbyrd til Hielp, som siger os, at der udi hans Tid ved 1060 vare i Jylland ved Søekanterne store Stæder, hvilke ganske vist ikke kunde blive til i kort Tid, men behøvede mangfoldige Aar og nogle Secula til at vore udi, inden de kunde fortjene at kaldes civitates maximæ.

Hvo kan nu tvile paa, at jo Ribe har været en af disse store Stæder, allerhelst Adamus strax derpaa navngiver de trende Kiøbsteder, Slesvig, Ribe, og Aarhuus, som i det mindste 100 Aar. Før hans Tid berømte og blomstrende Søe- og Handel-Stæder, i hvilke de første Danmark Biskopdome under Kong HARALD BLAATANDS Regiering bleve oprettede. Om Ribe i sær skriver Adamus, at den berørdes af en Strøm, som løb ind af Vesterhavet, og hvorigiennem man gik ud til Søes fra Ribe til Tydskland, Holland og Engelland. End videre, (604) Adami gamle Scholiast, som har levet ved samme Tide, ophøier Ribe, naar han beskriver os den Seglads, som gik derfra paa Flandern, Engelland, Frankrige, Portugal, Spanien, Sicilien, og det hellige Land. Samme Søe-Reise fra Ribe af til Jerusalem findes og hos Albertum Stadensem. Men det er ikke; thi en anden og ved 200 Aar ældre Skribent, end Adamus, nemlig Rembertus, som blev Ærkebiskop i Hamborg 865 og har skrevet sin Formands Ansdarii Levnet, fortæller os, at Ansgarius nogle Aar før sin Død formaaede Kong ERIK BARN til, ei alene at bevilge de Christne i Slesvig en Klokke til deres Kirke, men endog udi Ribe Bye (in alio vico regni sui Ripa vocato) at oprette en Kirke og et Prestedom; hvilket af den gamle Poet GVALDO saaledes udtrykkes: Cesfit & in portu regni, qvi Rippa vocatur, ut domus Ecclesiæ Chrislo nova construeretur, og end ydermere af Adamo Bremesi igientages. Naar nu Ribe under Christendomens første Begyndelse allerede var saa bekiendt en Bye, saa kan man gierne troe, at den er meget ældre og har været i Anseelse i de hedenske Tider. Og dersom det er saa, som Terpager beretter, at Byen først har været anlagt en halv Miil nærmere Havet ved Synder-Farup, hvor Rudera sees og Stedet endnu kaldes Gammel Ribe, da maae før Christendomen igien forladt og formodentlig for Oversvømmelse forflyttet længere op mod Østen; thi under Christendomens Begyndelse, og da Biskopdomet i Ribe blev oprettet, har Byen ligget, hvor den omtrent endnu ligger, aleneste at det meste deraf da var bygt norden for Aaen, imellem Ripsaae og Tvedaae, hvor og St. Peders Kirke laae, som uden Tvivl var den ældste i Ribe og den, som Kong ERIK BARN Anno 861 udviiste Ansgario Pladsen til. Men efterat den første Biskop Leofdagus, som 948 var med paa det Ingelheimiske Concilio, siden maatte for de Vantroende, som forfulgte ham, flye over Aaen til den store Holm som laae derudi, (605) og blev der af deres Pile ihielskudt, og begravet paa det Sted, hvor Domkirken siden blev bygt, har og Indbyggerne, da de fik mere Smag i Religionen, for Leosdagi Helligdoms og anden Beleiligheds Skyld efterhaanden draget sig over Aaen til syndre Siden, hvor hele Byen nu staaer, og hvor man endnu tydelig kan kiende, det meste af nu bebygte Ribe at være opfyldt af Aaen, hvilken siden i steden for to har faaet fire Arme, hvorimod alle de Bygninger og Kirker, som stode norden Aaen, længe siden ere afbrudte, og Pladsen giort ryddelig til Ager og Engbond.

Vaaben. Byens Vaaben er en anseelig Bygning med et høit og et lavt Taarn, af det første udspringe trende Løver, som holdes for at betyde tre Strømme eller Arme af Ripsaae, som flyde giennem Byen, men Bygningen skal formodentlig forestille Domkirken. Man veed ikke, hvor gammelt dette Vaaben er, eller af hvem givet, men det synes ikke ældre end af 13de eller 14de Seculo. Løverne kan og have Hensigt til Rigets Vaaben, og vise, at Byen ligger paa Grændserne mellem Riget og Hertugdomet.

Skyts-Helgen. Riber Bye og Stift havde under Pavedomets Tid sin egen Patron og Skyts-Helgen, nemlig S. Lambert. Pet. Palladius i sin Bog om St. Peders Skib siger, at de 7 Biskopdome i Danmark havde 7 Patroner, som skulde bæres paa Axlene og paakaldes mod Ild, Vand, og i al Nød, men i sær havde Ribe sin kronede og forgyltde Træ-Gud St. Lambert. Dette Billede blev udbaaret i Procession ned mod Stranden, naar Floden gik for høit op. Det er besønderligt, at Ribe, som havde sin egen første Bistro, S. Leosdagum der var bleven Martyr og Helgen, skulde endelig have en

fremmed Biskop af Lytrik til Patron. Men mueligt Leosdagus selv, som var en Friser, har indført denne Helgen. (606).

Privilegier. Saa gammel en Bye, som Ribe, maae uden Tvil haft meget gamle Kiøbsteds-Privilegier, som ved Tidens Ælde ere forlorede. Imidlertid er dog en god Deel af Byens Privilegier endnu i Behold, hvoraf det ældste er givet af Kong VALDEMAR II ved hans første Regierings Tid, hvori han giver Riber-Borgere Frihed for Told og Torvgield, hvor de komme med deres Varer inden Rigets Grændser. Hans Søn Kong ERIK PLOGPENING giver dem Frihed for Told Forband og Torvgield inden Rigets Grændser 1242. Kong ABEL under dem baade inden Rigets og Hertugdomet Grændser at være frie for Told, Torvgield, Forband og Strandvrag 1250. Kong CHRISTOPHER I giver dem samme Frihed og 'legger til, at hvad som Borgemestere og Raad med Kongens Foged forordne, skal staae ved Magt uden nogen Medborgernes Modsigelse 1252. Kong ERIK GLIPPING, med Rigets Raad, forordner, at alle og enhver, Verdslige, Geistlige og Klosterfolk, som siden Kong VALDEMARS Tid har kiøbt Gods og Eiendom i Ribe, skal svare Skatter og Udgifter som andre Borgere 1265. Samme Konge, paa Herredagen til Nyborg, gav Borgerne Frihed for Told, Torvgield og Strandvrag overalt i Riget, og at ingen Borger maatte imodsige hvad Borgemester og Raad med Kongens Foged forordne 1266. Samme Konge gav, paa Herredagen til Nyborg, Riber Bye sin store Stads-Ret, som RESENNIUS har ladet trykke, bestaaende af 123 Artikler 1269. Samme Konge tillader Riber-Borgere at udføre til Flandern, og andensteds uden Riget, Flesk, Korn, Heste, og andre Varer 1271. Samme Konge ERIK MENVED giver dem Frihed for Told paa Skanør Marked og overalt inden Riget 1288. Samme Konge stadfæster alle deres Friheder, befrier dem fra Told i Skanør Marked og andensteds i Riget, samt fra Torvgield, Strandvrag og Forband, og vil, at hvad Borgemestere og (607) Raad med Kongens Foged forordner, ikke maae af Borgerne modsiges 1288. Samme Konge bevilger Borgerne at eie deres egen Forstrand, List, Mandø, og de Strande der ligge imellem samme Steder og Riber Bye tillige med deres Dyb, og hvo som forbyder paa bemeldte Dyb og Forstrand, skal svare i Ribe Bye og bøde efter Stadens Love 1292. Samme Konge befaler Biskopen i Ribe, Geistlige og andre, som eie Jorde der i Byen, at svare deraf lige ved Borgerne til Byens Befæstning efter den Taxt som de blive ansatte for 1315. Kong CHRISTOPHER II stadfæster Borgerne alle deres Privilegier 1324. Kong VALDEMAR af Slesvig giver dem frie for Told, Forband og Torvgield over alt Riget, og dernæst at alle Fremmede, som der ligge over om Vinteren, skal svare Byskat lige ved Borgerne 1326. Henrik og Claus Grever i Holsten og Stormarn og Herrer i Jylland give Borgerne i Ribe, hvor de komme med deres Varer inden Rigets og deres Herredoms Grændser, Frihed for Told i Skanør Marked og andensteds i Riget, fra Torvgield, Strandvrag og Forbud, tillade dem at udføre af Riget Korn, Flesk, Smør og andre Varer, uagtet alt Forbud derimod, ligeledes at hvad som Magistraten med Kongens Foged forordner, skal staae fast uden Borgernes Modsigelse, de stadfæster disse Privilegier, og befaler, at baade Geistlige og Verdslige skal svare Huus-Penge, undtagen af rette Prestegaarde 1443. Samme Konge gav og Ribe Bye 1443 sin store Stads-Ret som RESENNIUS har udgivet, bestaaende af 74 Artikler, og tillige stadfæstede Kong CHRISTOPHER I (608) Privilegium af 1252. Kong CHRISTIAN I. tager Borgemestere, Raad og Borgere i Ribe under sin Beskiærmelse og stadfæster dennem alle deres Privilegier 1450. Samme Konge bevilger, at siden Ribe ligger yderst i Riget, og lider ofte Skade af Vandflod, maae Borgerne søge Næring overalt i Danmark med deres Kiøbmandskab, og igien kiøbe Øxen og andet som de pleie 1480. Samme Konge forbyder, at intet Tømmer fra Ribe udføres, uden smaa Tønder til Sild, Før og Eidersted 1480. Kong HANS confirmerer Riber Byes Privilegier 1483. Samme Aar aflagde Kong HANS med Rigets Raad en

Dom imellem Hans von Alefeld og Riber Borgere, som havde borttaget hans Skib og Korn paa Byens frie Strømme en Ugesøes inden for List og ei i Alefelds Læn, ved hvilken Dom Riber Indbyggere efter deres gode Privilegiers Lydelse bleve tilkiendte alle de Havne og Forstrand qvit og frie at nyde og beholde imellem List og Ribe, og at ingen maae skibe eller udføre noget Gods der imellem, uden med Borgemesteres og Raads Tilladelse. Samme Konge befaler, at Prester og Bønder, som have Huse i Ribe, skal betale Skat og svare borgerlig Tyngde 1487. Samme Konge befaler at hindre dem, som paa Riber Byes Strømme lade imod Forbud Korn udføre 1491. Samme Konge tillader, at Riber Borgere maae handle i alle Kiøbsteder i Jylland med Borgerne, Giester og Bønder, og føre det, som de kiøbe, hvor de vil i Jylland, og at de maae udtappe Vin i Kandetal ubehindret 1492. Samme Konge tillader, at Riber Marked maae begynde Vor Frue Aften nativitatis, dog ingen at selge og kiøbe noget Vor Frue Dag over, og siden at holdes i tre Dage efter gammel Sædvane 1495. Samme Konge forbyder alle Kiøbmænd i Jylland at tillade Riber Borgere eller hindre deres Gods og Kiøbmandskab, førend de paa begge Sider have været i Rette 1506. Samme Konge tillader, at Middelfart Borgere imod almindelig Forbud maae føre Korn til Ribe 1510. Kong (609) CHRISTIAN II stadfæster Byen Privilegier, bevilger, at ingen maae stevne nogen Riber Borger ud af Byen under 40 Marks Bøder, forbyder under Hals og Haands Forbrydelse at ingen Samling maae skee uden af Magistraten, ligeledes ingen Forfang at giøre Borgerne paa Riber Byes Strømme oven eller neden, og at ingen Prest eller Bonde maae bruge Kiøbmandsskab omkring Riber under Godsets Fortabelse 1517. Samme Konge undtager Riber Borgere for Kongelig Forbud, og tillader dem, i Aalborg Læn, Vendsyssel, og overalt i Riber Stift at kiøbslaae, handle og vandle 1522 Kong FRIDERIK I. afskaffer alle Gilder og Lauge i Ribe, og befaler, at ingen Embedsmand (=Handverksmand), som flytter ind i Byen, skal give en Rinsk Gylden, ei heller besværes med nogen Kost at giøre; ingen Embedsmand maa være Borgemester og Raad, saalænge han bruger Embedet: Borgemester og Raad skal forordne, hvor dyrt hver Embedsmand skal selge sine Varer; Forprang og Landkiøb af Prester og Bønder forbydes, hvorover Bispen og Lænsmanden skal holde; Borgemester og Raad skal have Indseende med Guldsmæde, at de ikke sette mere til Lodemat Sølv end 5 Qvintin Kobber 1526. Samme Konge giver Byen Frihed for Told af Rokkel, Skulder, og anden grov Fisk under Vesterherreds Side 1527. Samme Konge giver Riber Borgerne frie for den aarlige Told og Besvaring, nemlig 2 Skil af hver Oxe som udførdes, som var af Droning KRISTINE dem paalagt foruden den rette Told 1529. Samme Konge bevilger Riber Borgere, uden Hinder at besøge Varde Markeder 1533. Kong CHRISTIAN III. Tillader Riber Borgere, at maae kiøbe i Kiøbstederne med Borgere, Giester og Bønder, hvorimod andre Kiøbmænd forloves samme Frihed i Ribe, og maae alle Kiøbstædmænd her i Landet kiøbe med Bønderne nær og langt fra Kiøbstederne, dog ingen med Bønderne paa Landet handle med Alen, Vægt, Skieppe, eller Maal 1542. Samme Konge (610) forbyder, under Skibs og Godsens Fortabelse, at ingen maae fæste Skib eller Garn til Byens Søe-Tønder 1545. Samme Konge bevilger, at tage 2 Skilling af hvert Læst Gods, som ind- og udføres til Søe-Tønderne 1548. Samme Konge forbyder, at ingen paa Fiskeleierne maa selge deres Fisk til Udlændske, men alene til Kongens egne Undersaate 1548. Samme Konge tager Riber Borgere i sin Beskiærmelse, og stadfæster alle af Kongerne i Danmark og Hertugerne i Hertugdomet dennem givne Privilegier, i Henseende til at Ribe er beleget yderst i Riget mod Hertugdomet, og dennem paakommer stor Besværing og Tyngde, besønderlig af den store Flod og Vandsøgning, som dennem ofte paakommer af Storm og Uveder, hvorved deres Skibe, Huse og Damme der for og omkring Byen forderves og til intet giøres 1550. Samme Konge, paa det at Kiøbstederne Ribe, Varde, Ringkiøbing, og andre Rigets Indbyggere kunde komme til Næring og Biering, forbyder, at ingen Udlændske maae besøge de Fiskeleier, som ligge og bruges ved Vester-Strand imellem Ribe

og Ringkiøbing, under Skibs og Godsdes Fortabelse 1552. Kong FRIDERIK II confirmerer Byens Privilegier 1560. Samme Konge tillader Borgerne i Ribe, at købe i Markederne og Torvedagene i Kiøbstederne, og føre Oxen, Fæe, og andre Varer til Ribe 1570. Samme Konge bevilger en Torvedag hver Fredag i Ribe, og det Fæe, som der paa Torvet købes, opskrives og afskrives i Kolding og Gredsted Broe, dog Borgerne i Ribe deres Slagtefæe frie for Told 1575. Samme Konge giver Borgerne Tilladelse, imod almindelig Forbud, at købe toldfrie Slagtefæe til deres Huses Fornødenhed, men ikke Oxene til Foder 1576. Samme Konges Privilegium, at Riber Byes Enge maae ei bruges af andre end Byens Borgere 1580. Samme Konges Befaling, at ingen maae indflytte i Ribe uden Magistratens Minde, og der at aflegge borgerlig Eed, saavelsom skatte og skylde 1580. Samme Konge bevilger (611) Riber Borgerne, som havde lidt Skade af Ildebrand, Frihed for Kongelig Skat og Tyngde i 7 Aar, og befaler dem herefter at takke deres Huse med Tegl-Tag 1580. Samme Konges Befaling, at alle øde Byggesteder i Ribe skulde opbygges inden tre Aar, eller Jorden være hiemfalden til Kongen 1587. Kong CHRISTIAN IV. tillader Borgerne i Ribe, imod Forbud at udføre Korn 1596. Samme Konge stadfæster Byens Privilegier 1596. Samme Konge bevilger, at siden Riber Bye har gjort stor Bekostning paa deres Skibbroe, maae Magistraten opbære af hver Tønde svært Gods 1 Album, og af hver Læst svært Gods 4 P 1603. Samme Konge bevilger Borgemester og Raad i Ribe Hielp i 6 Aar til deres Reviers og Indløbs Reparation i 1639 men 1642 extenderer denne Hielp paa 20 Aar. Samme Konge tillader, at Borgerne i Ribe maae ubehindret hos Bønderne i Vendsyssel og ganske Riber Stift indkøbe Stald- og Græs-Oxne 1640. Kong FRIDERIK III. Confirmerer Riber Byes Privilegier efter Souverainiteten 1661. Kong CHRISTIAN V. stadfæster Byes Privilegier, og befaler, at ingen maae bruge Byens Enge, uden Borgerne, som holde borgerlig Skat, Tyngde og Besværing 1673. Kong FRIDERIK IV Confirmation paa Byens Privilegier 1701. Kong CHRISTIAN IV. Confirmation paa Riber Byes Privilegier 1731.

Skiæbne og Merkværdigheder. Næst efter Riber Byes Privilegier, maae efter Aarene opregnes noget af det merkværdigste, som der er passeret, og hvad Skiæbne Byen haver haft. Ved eller Kort efter Anno 860 blev af Kong ERIK BARN, efter S. Ansgarii Raad, Begyndelsen gjort til den første Christne Kirkes Anleggelse i Ribe, hvortil Rimburtus blev sat som Lærer og Tilsynsmand over Christendomens Tilvext i Nørre-Jylland. Denne Kirke blev siden under Hedningernes Forfølgelse forstyrret, men i næste (612) 10de Seculo igien under Kong FROTHO opbyggt og Stand sat. Under de Forfølgelser, som de Christne leed af Kong SVEND TYVSKÆG, blev Kirken i Ribe sparet. Ved det Aar 1044 da Kong MAGNUS den Gode regierede, faldt Venderne ind i Synder-Jylland. Og ødelagte alting indtil Ribe, men den Danske Magt mødte dem paa Grændserne og vandt en stor Seir over dem. Noget før 1130 holdt Kong NIELS EMUN til Ribe, som ligger ved Hvindingherred, og vilde holde Retter-Ting iblant Landsfolket, men blev af en fornem Mand, navnlig Plog den Sorte, som havde noget at fordre hos Kongen for Krigs-Tieneste og tillige vilde hevne sin Faders Død uformodentlig myrdet med et Spyd, og der i Domkirken begravet. 1155 Overgiver Ribe sig til Kong SVEN GRATHE, da han efter sin Landflygtighed agtede, ved Hertug Henrik Löve Hielp, at indtage Riget igien. Ved 1168 landede Erkebiskop Eskild efter sin Pilegrimsfart ved Ribe, hvor hans Dottersønner Knud og Karl toge imod ham, men maatte over Hals og Hoved forlade Byen, da de fik høre, at deres Forræderie imod Kongen var bleven aabenbaret. 1176 den 1 October afbrændte største Delen af Riber Bye og Domkirken. 1207 flyede Keyser OTTO ind i Danmark, kom til Ribe, og gik derfra til Søes over til Engeland. 1213 den 29 Maji døde Droning MARGRETE DAGMAR i Ribe. 1229 St. Hans Dag gjorde Kong VALDEMAR II sin Søns unge Kong VALDEMARS Bryllup i Ribe med Eleonora Princessen af Portugal. 1242 den 2 April brændte atter af Vaade-Ild en stor

Deel af Byen med Domkirken. Samme Aar i Mai-Maaned kom Jong ERIK til Ribe. Ligesaa størst i Aaret 1246. 1247 indtog Hertugerne (613) Abel og Christopher Riber Bye og Slot, og toge der Biskopen af Ribe og mange af Kong ERIKS Hoffinder fangne, ligeledes de tvende Kongelige Prinsesser Sophia og Ingeborg. 1250 in Aprili var Kong ABEL i Ribe. 1252 in Julio var ligesaa Kong CHRISTOFFER I. der i Byen. 1568 brændte Riber Bye og Slot af Lynild, og alt der Kongen der tilhørde, dog fik Bispen og stor Skade. 1259 de 29 Maji døde pludseligen i Ribe Kong CHRISTOFFER I som menes af Forgift, og der i Domkirken begravet. 1265 holdt Kong ERIK GLIPPING Pindsedag i Ribe. 1271 og 1272 tog Ribe Bye igien stor Skade af Ildebrand. 1283 Jule-Nat nedfaldt Riber-Taarn og slog mange Mennesker ihjel. 1288 in Julio, og siden i Julen var Kong ERIK MENVED udi Ribe. 1301 den 26 Octbr. Blev en stor Deel af Byen ved Ildsvaade lagt i Aske. 1326 sidst i Aaret og 1347 ved Paasketider var Kong VALDEMAR af Slesvig i Ribe. 1338 i Trinitatis Uge holdt Greve Gert Retterting i Ribe. 1340 var Ribe, Stad og Slot af de Godser i Jylland, som Greverne af Holsten havde inde, og som af Hertug Waldemar skulde indløses, og 1341 gjøre Kong VALDEMAR Huldskabs Eed. 1356 til Kyndelmisse skulde, efter Kong VALDEMARS Befaling, hans Krigsfolk af Siælland møde ham til Ribe under Boe Falks Anførsel. 1360 blev til Ribe arbeidet paa et Forlig imellem Kongerne af Danmark og Sverige. 1362 Marcelli Nat var en stor Vandflod i Ribe, som overskyllede hele Byen og gjorde megen Skade. 1368 var Riber Bye en ulykkelig Ildsvaade, som og beskadede den østre Ende af Domkirken. 1410 den 15 Augusti gjorde Kong ERIK af Pomern til Ribe sin Syster Prinsesse Catharinæ Bryllup med Hertug Johan af Beyern. 1421 in Augusto var Kong ERIK af Pomern i Ribe, og har formodentlig holder Retterting, siden han der havde hos sig Rigets øverste Cancellar og flere af Rigets Raad. 1441 in Decembri (614) holdtes af Erkebiskopen og de Danske Biskoper et Concilium i Ribe. 1443 paa Nytaars Dag blev Kong CHRISTOFFER af Beyern med stor Høitidelighed kronet udi Ribe, og slog da 72 Riddere 1450 ved Hellig tre Kongers Tide var Kong CHRISTIAN I en stor Forsamling til Ribe, hvor han af det Slesvigske-Holstenske Ridderskab til deres Herre blev samtykt og hyldet. 1480 ved Michaelis Tider var Kong CHRISTIAN I sidste Gang i Ribe. 1512 til Julen kom Kong HANS, med Dronningen, Prindsen, og nogle Rigets Raad til Ribe, for at bivaane Biskop Lage Urnes Indvielse, som der skulde forrettes af Biskop Iver Munk. At Høitideligheden skulde være des større, holdt Biskop Iver da og først selv sin første Messe, formodentlig paa Nytaarsdagen 1513 hvortil Paven allerede nogle Aar tilforn havde givet Aflad, HVITFELDS Bispe-Krøn. Pag. 33. Imidlertid Kongen endnu var i Ribe, hvor han logerede i Borgemester Iver Nielssöns Huus, kom midt i Januarii Maaned en saa heftig Vandflod over Byen, at ingen kunde i nogle Dage komme ud eller ind, og Kongen maatte ligge der ligesom beleiret af Vandet, indtil det faldt, da han fortsatte sin sidste Reise ned i Landet. 1524 den 24. November til Ribe gav Kong FRIDERIK I de Norske sin Handfæstning, og da imodtog af Hr. Vincentz Lunge de Norskes Hyldnings-Brev. 1531 blev Ribe sat for et Skib paa 80 Knegte, foruden Baadsmænd og Skibsfolk, en Borgemester og en Raadmand paa Skibet. 1532 blev Byen hiemsøgt af Vandfald, som stod saa høit, at man efter Vandets Udløb har fanget levende Fisk i Omgangen ved Kirken og paa Gaderne. 1537 midt i Fasten opholdt Kong CHRISTIAN III SIG NOGEN Tid udi Ribe. 1539 truede Pfaltzgreven, som da havde et Krigstog for imod Danmark, at sette sit Folk i Land ved Ribe, men Kong CHRISTIAN III en Besetning ind i Byen til Landvern, og Faren gik over. Samme Aar grasserede (615) Pesten i Ribe. 1542 i Begyndelsen af Maji Maaned bivaaned Kong CHRISTIAN III. Udi Ribe M. Hans Tausens Bispe-Vielse, som i de andre Biskopers Overværelse forrettedes af D. Bugenhagen, da blev og Kirke-Ordinantzen af Kongen forøget med de 26 Riber-Artikle, hvorom Rigets nye Biskoper havde foreenet sig. 1561 sidst i Februario var Kong FRIDERIK II i Ribe, hvor der da skede Deeling

imellem Kongen og hans Broder Hertug Hans den yngre. 1565 hele sommeren over grasserede Pesten i Ribe, som iblant andre borttog begge Byens Sogneprester. 1570 Alle Helgens Dag blev Ribe af Vandflod oversvømmet. 1577 blev i Ribe Comedien Susanna spillet af Skolens Rector og Disciple. 1579 var Ribe hiemsøgt af Pesten, som da borttog begge Kirkernes Capellaner. 1580 den 4 September opkom en gruelig Ild, som afbrændte elleve Gader og derudi 214 Gaarde, foruden smaa Huse, hvilken er den sidste store Ildebrand, udi Ribe. 1583 fik en Riber Borger, navnlig Hans Jessen, med sine Karle Seir over 9 Søe-Røvere, som havde anfaldet ham paa Søen og indtaget hans Skib. Caper-Capitainen Alexander selv fierede greb Jessen an, men blev af hannem overmandet og med sine kastet over Borde, imidlertid havde en af Jessens Folk lukket Lugen til for de 5 af Røverne, hvilke bleve førte til Ribe og der paa Hoved-Engen halshugne. Caperens Skib og Gods, som blev vurderet for 9000 Specie Rigsdaler, skienkede Kong FRIDERIK II Borgeren for sin Livsfare og Tapperhed. I de Aar 1592, 1603, 1615, 1624 og 1625., har Ribe været truet med bedrøvelige Følger af Vandfloden. 1627 blev Ribe indtagen af de Keiserlige under Oberst-Lieutenant Lysser, hvilke forbleve der i to Aar indtil Fredens Slutning. 1634 Natten mellem 11 og 12 October blev Ribe overfalden af den saa kaldte store Storm-Flod, som overgik alle de forige Vandskader, og, foruden anden Ulykke, borttog hele Stykker Land og druknede mange tusinde (616) Mennisker i Marsklandene. I Begyndelsen af Aaret 1644 fik Ribe er fiendtlig Besøg af de Svenske, som under Helmut Wrangel indtog og befæstede Riberhuus, brandskattede Byen, og lagde udi Slottet en stærk Besætning. Men Aaret derefter 1645 midt i Januario ankom Kongens Søn Hertug FRIDERIK for Ribe, erobrede Slottet og de nye Fæstningsverker med Stormerhaand, og nedlagde hele Besætningen indtil den commanderende Chef Oberst-Lieutenant Mortaigne slev. 1657 matte Ribe paa nye friste Krigens Virkninger, da de Svenske under Georg Lybecker indlagde sig der i Byen, og plagede den i tre Aar, indtil d. 23 Dec. 1658 da Churførsten af Brandenburg med sit hele Hof og General Montecuculi ankom og forbleve her i 5 Uger, da det sidste blev verre end det første, og Byen blev af de Keiserlige, Polske og Brandenburgske Hielpe-Tropper haardere medtagen end af Fienden. Fra Krigens Begyndelse 1657 til dens Ende 1660 findes, efter en gammel Fortegnelse, at Riber Bye har udgivet til alle disse fremmede Giester i Penge og Varer en Summa af 113700 Rdlr. 1659 om Sommeren blev en stor Mængde Mennesker i Ribe af en smitsom Syge bortrevne, hvoriblant regnes elleve Magistrats-Personer. 1713 blev Ribe truet med fiendtligt Overfald, ved et Brev fra Greve Stenbock, som foruden 20000 Rigsdalers Brandskat fordrede af Byen 80 Rdlr af hver Plov, men Faren blev afvendt og Greven fik siden andet at tænke paa. I dette Seculo har Ribe Bye af de strekkelige Vandskader ofte udstaaet megen Angst og Skade, saasom 1701 8 Oct. 1717 paa Juledag, da ingen Guds Tieneste derfor blev holden, 1718 25. Febr. Kaldet Ise-Floden, 1720 Nytaars Aften, 1763 ligeledes den 31 Dec. Og paafølgende Nytaars Dag, da den høie Flod borttog trende Byens Broer, foruden anden stor Skade baade i og uden Byen. Til Riber Byes Merkværdigheder hører endnu, (1) At Kongerne der forud og fra meget gamle Tider har haft et anseeligt Myntsted, hvor (617) mangfoldige Mynter baade af Guld og Sølv ere slagne, see TERPAGER RIP. Cimbr. P. 694 sqq. (2) At der forud har været et af de første Bogtrykkerier i Riget, hvorfra den Jydske Lov 1504 er udkommen, siden er nyere, bekostet af M. Anders Sörensen Wedel, paa Liliebierget i Ribe, hvori adskillige Bøger 1591 og 1592 ere trykte. (3) At saa mange navnkundige Lærde Mænd der ere fødte, at hvilke kan nævnes: D. Petrus Palladius, D. Johannes Frencisci, Johannes Svaningius, Johannes Wandalinus, Anders Bording, og utallige flere, som selv den lærde Ripenser D. Peder Terpager opregner Rip. Cimbr. P. 596 – 663. Endog før Reformationen har den lærde D. Morten Borup skrevet om Ribe: Igeniis viget & moribus. Og Pontanus kalder denne Bye en frugtbar Moder til mangfoldige store og ypperlige Hoveder.

Besætning. Omendskiønt Ribe nu omstunder ingen anden Befæstning haver, end den, som Naturen har givet Byen af Vandet, i sær naar Vesterhavet og Rebsaae over Brederne, saa finder man dog, at den ogsaa fordum med Kunst og Arbeid har været befæstet, som ei alene kan sluttet deraf, at der saavel i daglig Tale siges: Han Boer ved Gravene, som i Skrifter nævnes et Stykke Jord paa Voldene ved Byens Grave, men endog med Documenter bevises. 1201 i Kong KNUD VI. Tid begyndte de først at mure om Ribe, som det heder i Kong ERIK GLIPPINGS Riber Stads-Ret af 1269. Art. 102. Anno 1294 overlod Kong ERIK MENVED Riber Borgerne) til deres Stads Befæstning en Eng til at giennemskiære og bruge, indtil Staden var ommuret. At Hertugen af Slesvig, som paa de Tider hælede de Landflygtige Konge-Mordere, og har haft nogen Befæstning for ved Ribe, sees af det Forlig, som Kongen 1306 til Medelfart indgik med Hertugen, hvori det heder: Hvad Fæstning, som ere bygte fir Ribe, skal inden 15 Dage brydes. Og i tvende senere Fordrage imellem Kongen (618) og Hertugen, giorte til Horsens 1313. lover Hertugen, ingen Fæstninge at bygge hos Ribe eller Kongens Kiøbsteder nær, uden de ad Arild have været, ligeledes at de Fæstninge og Barfrede bygte for Ribe skulde inden 15 Dage afbrydes. 1315 har Kong ERIK MENVED bevilget Riber Borgerne, at Biskopen og de Geistlige, samt alle andre, som eiede Jorden i Staden, skulde taxeres, og deraf betale til dens Befæstning. 1459 skrev Kong CHRISTIAN I Geistligheden og Borgerskabet i Ribe til, at efterdi han havde befalet Borgemestere og Raad at lade bygge og fast gjøre Kiøbsteden Ribe, hvor behov gøres deromkring, da skulde de dertil hielpe, eftersom enhver haver Jord til i Byen. Kong FRIDERIK I skal og 1528 have haft nogen Anstalt for til Byens Befæstning. 1575 paalagde Kong FRIDERIK II alle Kiøbsteder i Jylland og Fyen, at udgive hver en vis Sum Penge, kaldet Riber-Skat, som skulde anvendes til Kiøbsteden Ribe at befæste. Men alle disse Verker ere længe siden sleifede og borte.

Slottet. Strax vesten for Byen laae ved Aaen det gamle og berømte Slot Riberhuus, som i de ældste Tider, efter Terpagers Beretning af et gammelt Manuscript, skal have hedet Rosborg, men dette sidste Navn falder noget mistænkeligt, og synes at være confunderet med Korsbrødre-Gaard. Det var anlagt paa den Side mod Søen, til at beskytte Byen og dens Handel imod Søe-Røvere og andre Fiender. I sin Flor havde dette Slot fire runde Taarne, og var rundt om sterkt befæstet med høie Mure, dybe Grave, og sterke Volde, havde og i Midten en skøn Kilde, 18 Alne dyb og med hugne Steene fra øverst til nederst omkringsat. Der skrives, at Riberhuus først er anlagt Anno 1115 under Kong NIELSES Regiering. Det var formodentlig paa dette nye Slot, hvor samme Konge siden gjorde sin Søns Hertug Magni Bryllup. Om man kan troe Kæmpeviserne, hvor Kong VALDEMAR II resideret paa Riberhuus, da han 1205 indførte Droning DAGMAR i (619) Riget. Det er og troligt, at Kongen paa de Tider meget har opholdt sig paa dette Slot, for at være nær ved sine Tropper, som stedse vare i Bevægelse paa de Tydske Grændser. Nogle skrive endog, at Kong VALDEMAR II første Søn den unge Kong WALDEMAR er fød til Ribe. 1247 indtog Hertugerne Abel og Christoffer Riberhuus, men bleve strax efter igien af Kong ERIK uddrevne. 1258 slog Lynild ned og afbrændte Slottet og Byen. Af Kæmpeviserne synes det, at Marsk Stig og de andre Koong ERIK GLIPPINGS Mordere 1286 have indtaget Riberhuus fra Høvedsmanden Tage Muus, ved hvilken Leilighed det kanskee er kommet i Hertugens Vold af Slesvig, som der anlagde nogle nye Fæstningsverker, hvilke han siden, i Tractater med Kong ERIK MENVED 1306 og 1313 maatte forpligte sig til igien at lade afbryde. Hvor vigtig dette Slot paa de Tide er blevet anseet, forstaaes af Kong CHRISTOFFER II Handfæstning, hvori han lover, at alle Slotte i Nørre Jylland skulde forderves, uden Ribe, Kolding og Skanderborg. Underdenne Konges urolige Regiering, da de

Holstenske Grever havde hele Landet inde, havde de ogsaa Ribe Bye og Slot i Pant for 10000. Mark Sølv.

Men ved offentlige Tractater 1340 og 1341 blev det afgjort, at Hertugen af Slesvig skulde indløse Slottet og Byen, som til Kong VALDEMAR skulde overantvordes, og at Droning HELVIG skulde have til Livgeding Ribe Slot og Stad, med Told, Mynten i Byen, Møller, og al Frugt, som ligger inden og uden Byen, og skal de Søer høre dertil, som i Kong CHRISTOFFERS Tid laae dertil, ligeledes de fire Herreder, som i Kong ERIK Tid laae dertil, med halv Vardsyssel, og hvis Fiskerie dertil hørde. 1429 har Kong ERIK af Pomern ladet Riberhuus befæste, hvortil endog de Geistlige Bønder deromkring maatte gjøre Arbeid. Dette Slot og Læn havde siden Droning KIRSTINE Kong HANSES Gemahl til Livgeding. I de Aar 1540 og 1547 havde Kong CHRISTIAN III en stor Bygning for (620) paa Slottet Riberhuus, som da værende Læns mænd Henrik Rantzow og Claus Sehested skulde bringe i Stand. 1644 indtog de Svenske Riberhuus, men maatte igien sidst i Auguste overgive det til Christian Rantzov. De indtog det atter i Begyndelsen af det følgende Aar 1645 men det blev strax efter af Hertug Friderich Erkebiskop ad Bremen med Storm erobret, og den Svenske Besætning nedlagt. I den følgende Svenske Krig 1659 blev dette Slot saa got som aldeles ødelagt, saa at de Kongelige Læns mænd, som hidintil havde resideret paa Riberhuus, nu ikke mere kunde boe der. Siden ere de øde Bygninger aldeles bedrevne, saa at nu intet, uden Gruset og Grundvolden, samt Vold og Grave, er at see. Men dets Navn bliver uforglemmelig i Amtet, som deraf heder Riberhuus Amt.

Byens Inddeling. Byen kan deeles: enten i Henseende til sine Kirker, i tvende Sogne, Vor Frue Sogn og St. Catharinæ Sogn; eller i Henseende til Gaderne, fra Nørre-Port over Torvet til Synder-Port, i tvende Pater; eller i Henseende til Borgerskabet, i fire Qvarterer, nemlig, første Fierding.

Fordum da Ribe var i sin Velmagt, deelttes den saaledes ind, (1) Staden selv eller den nye Bye synden Aaen, (2) Forstaden eller den gamle Bye norden Aaen, hvor de fleste Bygninger i gamle Dage stode.

Gaderne. Gaderne ere disse: 1. Bredegaden ved Nørre-Port, 2. Nørreports Gade eller Neder-Dammen, 3. Mellem-Dammen, disse tvende Gader kaldtes med eet Ord Dammen, 4. Storegaden eller Kiøbmændgade fordum kaldet Bredgade eller Kongens Gade, 5. Stenbogade, 6. Synderports Gade formodentlig samme som 1653 findes nævnet Syndergade; Fra denne Strekning ligger (a) paa venstre Haand: 7. Sortebrødre Gade, 8. Vægtergade fordum Mester Mads Hönes Gade, 9. Badsturgade maaskee den som 1311 (621) nævnes Bathmængade, 10. St Karens eller Cathrine Gade som er et Stykke af Badstuegade, 11. Bispegaards Gade eller Bispe-Gade, hvor Bispegaarden i gamle Dage har ligget, 14. Puggard-Gade, saa kaldet af Puggard, som i gamle Dage var Skolen, men nu Rectors Residentz, 15. Sviegade, 16. Gravene saa kaldet af Byens Grave som fordum har gaaet derved, af samme kaldtes den øverste Deel St. Hans Gade; (b) paa høire Haand: 17. Skibbroen, 18. Fiskergade, fordum Normands-Gade, 19. Grønnegade saa kaldet af de Grønningske Kiøbmænd som der fordum skal have haft deres Boder og Oplag, 20. Bødelgade, 21. Prestegade, fordum Yppergade, nævnes 1448 Uppergathe i St. Hans Sogn. 22. Skolegaden, 23. Grydergade, af de sorte Gryder som der udsettes til Forhandling i Markeder, fordum kaldet St. Clemens Gade, fordi den gik til St. Clemens Kirke, TERPAGER siger at den før har hedet Nørre Graabrødre-Gade. 24. Graabrødre-Gaden den østre, 25. Korsbrødre-Gade nu kaldet ved Muren, 26. Smedegaden, 27. Skovgaden nu næsten indhegnet til en Toft; Desforuden disse smaa Gyder eller smale Stræder, her kaldte Slipper, 28. Peder Dovns Slippe, 29. Ryk-ind, 30. Bred-Slippen, 31. Smal Sloppen eller Jens Jespersens Slippe, 32. Skiden Slippe, 33. Svinkrog. Endnu hat i Byen fordum været, men nu ikke mere ere, disse Gader: 1. St. Mikkels Gade, nu en Have mellem Bispegaards og Puggaards Gader, 2. Sudergaden nu indhegnet i Haver, 3. Horsfald uden Synder Port; uden for Nørre Port vare, 4. Nicolai Gade, 5. Saltgade, 6. Aalegade, 7. Storegade, 8. St. Peders Gade, 9. Paipy, 10. En Gade vesten Saltgade, 11. En Gade østen Saltgade, 11. En Gade østen Saltgade; af mange flere Gader, som nu ikke mere ved (622) Navn ere bekiendte, nævnes, 12. Slotsgaden, 13. Adelgaden, 14. Dronningens Gade, 15. Kræmergade, 16. Spegerbor-Gade, 17. Tingslippen.

Torv. Man veed nu her alene af eet Torv at sige, som ligger midt i Byen ved Domkirken, firekantig, 100 Fod lang og lige saa bred. Paa samme er Kaget og Pælen for Delinqventer, og en Brønd kaldet Rag-Kilde, hvorved fordum hængde tvende Steene samlede med Jern-Ringe for Tyve til Straf at bære, hvoraf det heede: at bære Tyv-Steenen af Byen. Foruden dette Torv, var her fra gamle Tider Fisker-Torvet, ved Aaen og Veierboden liggende, som nævnes i et Kong ERIK MENVEDS Brev af 1297 hvor Fiske, der kom fra Øerne, bleve solgte, men siden Kornvarer, Brændeved, Tørv, og deslige der falholdes. Horse-Torvet, hvor Qvæg-Marked holdtes, laae uden for Synder-Port, som deraf ogsaa blev kaldet Horstorg-Port, deraf er og endnu det Navn Horsfald en Levning.

Porte. Ribe har alene tvende Porte: (1) Nørre-Port, som i gamle Dage, og det rettere, heed Øster-Port eller Steen-Porten mod Østen, paa denne Port sees fra fordum opslagen en Jern-Haand, hvor med betegnes den Straf, at miste Haanden, for dem der gjorde Forprang med Bonden uden Porten. (2) Synder-Port, af de gamle kaldet Horstorg-Port, hvilken nogle holde for at være en Levning af Byens gamle Fæstnings-Muur. Her vare derforuden fordum tvende smaa Porte, hvoraf man gik igiennem den ene fra Grønnegade til Slottet, kaldet Slots-Porten eller Pille-Port, den anden var for

Enden af Hundegaden, hvorigiennem Veien faldt til St. Hans Holm, som nu er Blegdam og Agerland. Et Doc. Af 1299 nævner et Huus i Bredegade hos St. Mikkels-Port.

Brønde. Foruden det skønne Vand, som Byen er forsynet med af den omkring- og igiennemflydende Rebsaae, og foruden de Brønde som (623) hver Mand har i sin Gaard, findes her og tvende offentlige Kilder, Kag Kilde paa Torvet, og en anden Brønd i Graabrødre-Gade. Puggaards Kilde bruges ogsaa af Naboerne. I Slots-Gaarden har fordum været en skøn og dyb Kilde, som nu er tilstoppet.

Broer. Efterdi Byen omgives og paa adskillige Steder igiennemskiaeres af Aaens Vande, behøver den og endeel Broer, som med stor Bekostning af Byens vedligeholdes. Af disse ere følgende ved Magt, alle paa Pæle staaende: 1. Nybroe, som er den yderste, uden for Nørre-Port, og kaldtes i gamle Dage af sin Længde Langbroe. (2) Udermølle-Broe ved den yderste Mølle hos Nørre-Port. 3. Midtmølle-Broe imellem Nederdam og Meldam. 4. Overmølle-Broe imellem Meldam og Storegade. 5. Synderports-Broe. 6. Skaninger-Broe, saa kaldet af Peder Skaning, som 1700 satte den i Stand, den kaldes ellers Nybroe og er paa Damen synden for Byen. Derforuden finder man i gamle Skrifter nævnet Sluse-Broe, som fordum føiede St. Hans Holm til Byen, er nu ikke mere til. Anno 1618 bevilgede Kong CHRISTIAN IV. Borgerne at lade gjøre en Broe over den Aae kaldet Raadmands-Veile østen for Byen, hvilken vel blev bygt, men igien i Firende-Tid ruineret.

Møller. Af Møller har Riber Bye (1) en Vandmølle ved Nørre-Port, kaldet Uder-Mølle, (2) en anden ved Midt-Mølle-Broe kaldet Midt-Mølle, (3) en Stampe-Mølle ikke langt fra Synder Port ved Aaen. Der har og før ved Overmølle-Broe været en Mølle kaldet Over-Mølle, som nu er øde.

Domkirken. Af de offentlige Bygninger i Ribe, fortæller Domkirken det første Sted. Denne Kirke er fordum indviet Jomfrue Mariæ til Ære, og kaldes endnu Vor Frue Kirke, ligesom den og i sit Vaaben og Sigil føre Mariæ Billede med Barnet, Stedet, som de er bygt paa, (624) er det høieste i Byen, og kaldes Liliebierget af den Lilie, som Maria afbildes med i Haanden. Denne Kirke kan ikke være den allerældste Kirke-Bygning i Ribe, som Ansgarius ved 860 formaaede Kong ERIK BARN til at fundere; thi samme har uden Tvivl, ligesom andre Kirker paa den Tid, været liden og bygt af Træe, og menes af nogle at have været St. Petri Kirke paa den nordre Side af Aaen. Det er vel og troligt at Domkirken af Begyndelsen har været en Træe-Kirke. Men af hvem og naar den allerførst er anlagt, vides ei vist. Dog synes det rimeligt, at den første Biskop, som levede og døde i Kong HARALD BLAATANDS Tid, blev begravet paa vor Frue Kirkegaard, men siden indflyttet i Kirken, hvilken da ikke maa have været færdig. At Othincarus, som var Biskop i Ribe i Kong KNUD den Stores Tid, maa have været betænkt paa nogen anseelig og trofastere Domkirke-Bygning; kan man slutte sig til af de store Donationer han gjorde til Biskopdomets Opkomst. Men den Ære, at anlegge Domkirken af Steen og hvælvet fra Grund af, var forbeholden Biskop Thoro eller Ture som levede i Kong NIELSES Tid og omkom 1134 i det store Slag ved Fodevig; thi om ham heder det: Ecclesiam Ripensem primus cepit lapideo tabellaro fundare. Altsaa seer man, hvorvidt HVITFELDS Ord pag. 258 kan bestaae, at Riber Domkirke er den ældste af alle i Riget, hvilket kan have Sted, naar Leosdagus bliver den første Stifter. I denne nye Domkirke blev Kong ERIK EMUN, som omkom 1137 begravet. 1176 i Biskop Stephans Tid afbrændte Kirken, tillige med Kanie-Klosteret, og synes ikke at være kommen i fuldkommen Stand igien, førend i den følgende Biskops Homeri Tid, hvilken prydede Kirken med en Guld-Kalk, et Sølv-Røgelseskar og andre Kar af Sølv, samt er vel indrettet Bibliotek, som han havde kjøbt for 60 Mark, (625) og gav en Mark Guld til at forgylde høie Alteret med. Dette Bibliotek blev siden af Biskoper, Caniker og

andre med adskillige Bøger formeret, og Biskop Johannes Hee, som døde 1327 gav dertil mange Bøger, som han med egen Haand havde skrevet. Af denne Skat har Tidens Ælde, Ildebrand og Krige, ikke efterladt mange Levninger til vore Tider. Kirken har siden 1241 og 1402 lidt megen Skade af Ildebrand. Den er bygt af skønne Qvader-Steene, er anseelig, stor, og næst Aarhuus Domkirke den smukkeste i Jylland. Den har to høie Taarne, oven paa platte, og tækkede med Blye, ligesom hele Kirken. Den har før været belagt med Kobber, men det sidste blev 1622 aftaget. Det store Taarn nedfaldt 1283 og slog mange ihjel, siden har det formodentlig været uden Spir. 1594 13. Martii nedfaldt atter 18 Alne deraf og slog Stormklokken i Stykker, som havde hængt det i 261 Aar. Da Kirken 1724 i Stiftamtmand Gabels vere. Derudi hænger Stormklokken som er omstøbt 1599. I det syndre og mindre Taarn kaldet Mariæ Taarn, er fire Klokker, af hvilke én kaldes Mariæ Klokke og er støbt 1436. Indvendig er Kirken af lige saa stor Anseelse, der er 100 Alne lang, 50 bred og 45 høi. Høikirkens sex store Hvælvinger hvile paa tolv af hugne Steene opførte Piller, men i Lavkirken baade den syndre og nordre, saavel som i de andre seenere tilsatte Omgange og Bygninger, ere mange flere mindre Hvælvinger og Piller. I sær beundres den store Kupel eller Hvælving over Choret som et Kunst-Stykke i sit Slags. Om Kathoved-Døren er en gammel og besønderlig Tradition. Ved nordre Siden af Choret er Dom-Capitelet, hvor nu Riber Landemøde, og til sine Tider Tamper-Retten, holdes, der sees Biskopernes Skilderier, som har været i Ribe siden Reformationen, der forvares og Capitelets gamle Breve og Documenter. Om den store Mængde af Capeller og (626) Altere, som i de Catholske Tider har været hos og i denne Kirke, saavel som om Dom-Capitelet, og al anden Domkirkens gamle Tilstand, finder man hos Terpager ganske nøiagtig Underretning. I Sacristiet giemmes endnu nogle gamle Messe-Klæder, Reliquier og andre Rariteter fra de Catholske Biskopers Tid. Men hvad, som kostbart af Guld og Sølv, hvoraf denne Kirke forud havde en stor Mængde, blev næsten alt sammen i Reformations-Tiden taget og brugt til Rigets Nytte. Her sees oh endnu den store Christoffers Billede af Træ, samt nogle Hieroglyphiske og andre Figurer fra gamle Tider. Paa Altertavlen af Bildhuggerverk staaer Lænsmandens Voldemar Parsbergs Vaaben, han har og 1597 ved en Snedker i Odense lade gjøre Prædikestolen. Paa Daaben, som er af Malm, sees Capitelets, Byens og et andet adeligt Vaaben, foruden andre Figurer. Riber-Domkirke er bleven merkværdig af tvende Kongers Begravelse. Den første, Muren ved den nordre Indgang, for hannem holdtes i Domkirken en daglig Siælemesse i Pavedomet. Den anden, Kong CHRISTOPHER I. ligger midt i Choret under en stor hvid Alebastes Steen, som med en tynd Plade har været overdragen, men længe siden ved Tidens Ælde saa forsledt, at intet af Paaskriften mere kan læses. HVITFELD p. 257 klager, at denne Steen i hans Tid blev borttagen til private Folkes Nytte, men Terpager pag. 205 paastaaer, at det er den samme som ligger endnu på sit gamle Sted. Der var forud ved Domkirken et Capel, kaldet Kong CHRISTOFFERS Capel, hvori hans aarlige Begængelse og Siælemesse af hans efterladte Droning MARGRETE var stiftet. Det er og troligt, at samme Droning her ligge begravet, siden her og var et Capel, kaldet Capella Reginæ Margaretae. I denne Kirke forvaredes den hellige Leosdagi Been, som af Biskop Radulfo ved 1160 bleve skrinlagte og hensatte i det gamle høie Alter, men siden (627) 1170 udi Kirkens Brand lagte i Aske. Af de øvrige Catholske Biskoper, som her ere begravne, er endnu i god Stand den sidstes Biskop Iver Munks Marmor-Steen, som er opsat i Muren i St. Andreae Capel syden i Kirken. Saa findes og endnu ved den syndre Side i Kirken en Ligsteen over Biskop Peder som døde 1483 og en anden over Biskop Hartvig Juul som døde 1500. I denne Kirke hviler og M. Hans Tausen og de andre Evangeliske Biskoper, som ere døde i Ribe. Et af de prægtigske Monumenter er det, som i Capellet Bethlehem er oprettet over Hr. Albret Skeel til Fusing og Frue Birgitte Friis. Den Grevelige Schackiske Familie og Geheimeraad von Spekhan har og her i Kirken deres Begravelser.

Inscriptioner af alle Epitaphier og Ligsteene, som her findes, saavel over Adelige, som Geistlige og Borgerlige Personer, kan læses i TERPAGERS Inscript. Rip. Og PONTOPP. Marm. Dan. Men om Kirkens Donationer og Indkomster kan eftersees HOEMANS Fundatzer Tom. IV. pag. 494. seqv. Ved Domkirken under Capitels-Huset holdtes forud til Kirkens Tieneste en Vinkielder, som endnu ved Magt 1596.

St. Catharinæ Kirke. Den anden Sognekirke i Ribe er St. Catharinæ Kirke, som og kaldes Sortebrødre Kirke, fordi den forud var Klosterkirken til Sortebrødre- eller Dominicanernes Kloster, hvilke og kaldedes Prædike-Munke. Kirken er formodentlig, tillige med Klosteret, opført ved Midten af det 13 Seculo, den er 80 Alne lang, og 34 bred. Udi Byens store Brand 1580 afbrændte største Parten af denne Kirke. 1617 fik den et høit Taarn, men bygt paa en slet Grund. 1685 paa St. Catharinæ Nat nedblæste Spiret med St Catharinæ Billede som stod der oven paa. 1594 blev af Lænsmanden Voldemar Parsberg, med Magistraten og Sognemændene, gjort en Ordning om Stolestader i denne Kirke. Altertavlen og Orgelverket bekostet 1683 af Stiftamtmanden Greve Otto Diderik Schack, Kalk (628) og Disk af samme 1678 ligeledes et Jern-Tralverk om Alteret. Et Crucifix skienket 1694 af Justitzraad Matthias Vorm, og tre Lysekroner af trende Enker. Jens Mahler har 1749 i sit Testament givet til Kirken 1000 Rdlr. 1673 bevilgede Kong CHRISTIAN V. at Materialerne af den forfaldne St. Peders Kirke maatte bruges til St. Catharinæ Kirkes Reparation.

Afbrudte Kirker. Før Reformationen har der været mange flere Kirker og Capeller, som længe siden ere afbrudte, og har været følgende: **St. Peders Kirke.** (1) St. Peders Kirke, hvilken, siden den laa i Forstaden norden for Aaen hvor de første Indvaanere boede, og siden St. Peder var Fiskernes Patron, holdtes for at have været den ældste Kirke i Ribe. Den var og den sidste som afgik; thi 1698 blev hvad, som var tilovers af den Mure, først afbrudt, omendskiønt den fra 1537 da Kong CHRISTIAN III afskaffede den og flere Kirker, havde staaet ubrugelig. Den havde før været tækket med Blye, men siden med Tegl, var 43 Alne lang og 14 Alne bred. Den har intet Taarn haft, siden man finder nævnet St. Peders Klokkehuus. 1548 gav Kong CHRISTIAN III Indbyggerne i Ribe St. Peders Kirke og Kirkegaard, uden Byen liggende, til at begrave Døde udi, i Pest og smitsom Syges Tid. St. Peders Kirkegaard er nu en Toft, liggende paa venstre Haand, naar man gaaer ud af Nørre-Port. Til St. Peders Sogn hørde de som boede paa Meldam, Nederdam, Saltgade og deromkring. **St. Nicolai Kirke.** (2) St. Nicolai Kirke laae og paa hin Side Aaen uden for Nørre-Port paa en Høi kaldet Løghøi, og var baade Kloster-Kirke til Nonne-Klosteret af samme Navn, saa og en af Byens Sogne-Kirker indtil efter Reformationen, da den 1537 af Kong CHRISTIAN III blev med flere afskaffet. St. Nicolai Kloster, som denne Kirke tilhørde, er meget gamel og har i det mindste før 1215 været til, og tør kanske stride med St. Peders Kirke om Fortrin i Alderen, allerhelst St Nicolaus var de Søfarendes (629) Patron, og der er bekiendt, at Ribe er saa ældgammel en Havn og Søe-Stad. Til St. Nicolai Sogn hørde den endnu saa kaldte Nicolai-Gade og flere uden Porten. 1479 skienkede Kong CHRISTIAN St. Nicolai Kirke til St. Hans Klosters Brødre, hvilket foraarsagede vidtløftig Processs og Bandsettelsse, hvorom mere siden. Udi St. Catharinæ Kirketaarn hænger endnu en Klokke, som Kirkeværgerne til St. Nicolai 1476 har ladet støbe og kalde Sancta Katarina. (3) **St Mikkels Kirke.** Laae hos og til Puggaard, hvor Skolen for Reformationen var, og bliver derfor 1386 kaldet Capella St. Michaelis Archangeli, ad Collegium pauperum Scholarium in domo Pukhus spectans. 1323 døde Ugotus en Prest, som havde stiftet et Alter og en Siælemesse i St. Michels Kirke. Denne Kirke maae ikke forvirres med St. Michels Capel i Riber Domkirke, men har været en af Byens Capeller eller smaa Kirker, og er uvist, om den

havde noget Sogn og hvad dertil laae, andet end Skolen. 1471 og tilforn laa Korn-Tienden af Lystrup til Puggaard i Ribe til St. Michaelis Kirkes Bygnings Behov. Samme Aar var Bonde Lassen Prest og perpetuus Vicarius i St. Michaelis og Hr. Henrik Saxen Canik i Ribe Forstander i Puggaard. Kirken, siden den havde ikkun faa Indkomster, blev beriget med des flere Biskopelige Aflads Breve at indsamle Hielp efter til sin Vedligeholdelse. Af disse er det ældste givet 1330 af Biskop Peder i Odense, hvoraf sees, at Kirken har været til før den Tid. Formodentlig er den bygt sidst i foregaaende Seculo, da Biskop Christiern i Ribe stiftede det Skole-Collegium i Puggaard. I denne Kirke var 1536 en Sølv-Kalk af 19 Lod, som Kongen tog til sig. 1453 resignerede Jacob Friis udvalgt Biskop i Børlum Vor Frue Vicarie eller Alter i S. Michels Kirke i Ribe til Tyge Therkelsön Canik sammesteds. 1563 lagde Kong FRIDERIK II til Læsemesteren i Ribe den Vicarie, som laae til S. Andreae Alter i St. Mikkels Kirke. (4) **St. Clemens Kirke.** (630) laae vesten i Byen ved Skovgaden, og skal have været en Sognekirke, af hvilken endnu et Qvarter i Byen heder St. Clemens Fierding. 1264 nævnes St. Clemens Kirkegaard. 1330 blev Thuro Hartbo begravet i St. Clemens Kirke i Ribe. 1396 testamenterede Ago Astradi Væbner en halv Mark Sølv til St. Clemens Kirke. I nyere Tider er St Clemens Kirkegaard overdragen Mourids Podebusk til Kørup og Korsbrødregaard. **St. Hans Kirke** (5) St Hans Kirke, Ecclesia Sancti Johannis, af hvilken et af Byens Qvarterer endnu kaldes St. Hans Fierding, skal efter GERS Mening have ligget synden i Byen ved St. Hans Gade som nu kaldes Gravene, og været en Sognekirke. Til St. Hans Sogn skal og have hørt St. Hans Holm, som nu er Blegdammen. Andre ere rettere af den Mening, at St. Hans Kirke har været Korsbrødre Kirke eller Klosterkirken til St. Hans Kloster, som er det samme som Korsbrødre-Kloster, endskiønt TERPAGER gjør tvende Klostre deraf. Dette Kloster, ligesom det for en Tid var i Besiddelse af S. Nicolai Kloster uden Nørre-Port, endskiønt baade Klosteret og Kirken har ligget vesten i Byen. 1309 har Tue Atenmark givet en Eng i Risby Mark til at holde Voxlys for paa St. Johannis Alter i St. Hans Kirke og paa St. Mikkels Alter i samme Kirke nylig stiftet af Biskop Christiern. Denne Kirke er formodentlig anlagt tillige med Klosteret udi det foregaaende 13 Seculo. Da Claus Sehested 1531 blev forlænt med Korsbrødre Gaard i Ribe, blev ham paalagt at bygge og forbedre Kirken og Gaarden. 1537 fik Claus Sehested udi St. Hans Kloster i Ribe da og St. Hans Sogn med flere smaa Sogne blev afskaffet og lagt under de overblivende. 1545 skienkede Kong CHRISTIAN III. Til Riber Bye og Borgerne St. Hans Kirkegaard, som inden faa Aar (631) med Huse og Gaarde blev bebyggt. **Gravs Kirke.** (6) Den Hellige Gravs Kirke, Ecclesia Sancti Sepulcri, gemeenligen kaldet Gravs Sogn, laae uden for Byens Mure i Nordvest fra Nicolai Kirke ned mod Langvedelstrøm. Denne Kirke lagde Biskop Iver Munk 1502 til Sacristæ Embed eller den som passede paa de udi Sacristiet forvarede Domkirkens Ornamenten. 1537 da Kong CHRISTIAN III PAA Borgerskabets Begiering deelede Riber Bye i tvende Sogne, den ene Part til Vor Frue Kirke, den anden til Sortebrødre Kirke, bevilgede han, at de maatte have de andre Kirker, osm skulde ødelegges, til at forbedre disse med, og at de Bønder, som laae til Grav Sognekirke, skulde legges til Sogne Kirkerne i Byen. (7) **St. Jørgens Capel** laae og i Forstaden, uden Nørre-Port, ved Aaen, og som det synes i Nordost fra St. Nicolai Kirke, ikke langt fra Nybroe, ei heller langt fra St. Peders Kirke. Dette Capel var ved Magt 1514. (8) **Hellig Korsens Capel**, som hørde til Hellig Korsens Gilde, laae ved Dæmningen uden for Synder Port, paa Korshøi i en Eng, som endnu deraf heder Kors Eng, hvor Rudera af Capellet og Grave endnu ere at see. Dette Capel fik 1500 Aflad af 12 Cardinaler, of synes da nylig være stiftet. Kanske det er samme, hvorom RESENIUS skriver, at der forud stod et Capel, kaldet Wittenberg, paa en Høi ved Ribe uden Synder Port, i hvilket holdtes Messe for Reisende. (9) **St Bartholomæi Kirke** eller Capel, og det dertil hørende Bartholomæi Sogn skal, efter TERPAGERS Beretning, have ligget uden Nørre-Port

paa den Grund, som kaldes Sommertoft. (10) Graabrødre-Kirke hørde til Franciscanernes Kloster, og laa vesten i Byen ved Graabrødre Stræde. Denne Kirke blev 1280 af Biskop Tycho i Ribe indviet og kaldet St. Laurentii Kirke. 1442 er Frue Abel Albretsdatter begravet i Graabrødre-Kirke. Efter Reformationen, da baade Klosteret og Kirken gik af, har Kong (632) CHRISTIAN III 1545 givet Byen Graabrødre-Kirkegaard til et Qvæg-Torv, men 1560 blev Pladsen af Kong FRIDERIK II bevilget til Borgerne at opføre Bygningerne paa. Formodentlig er den Latinske Skole en Levning enten af denne Kirke eller Klosteret. (11) Den **Hellig Aands Kirke** hørde til Klosteret af samme Navn, som ellers kaldtes den Hellig Aands Gaard, og var et gammelt Hospital der i Byen, liggende noget østen for Slottet og norden for St. Hans eller Korsbrødre Kloster. 1481 gav Presten Ballom Aril Clemensön fire Enge ad Fabricam Ecclesiæ S. Spiritus i Ribe. Efter Reformationen blev Kirken og Klosteret nedbrudt og Pladsen lagt til Slottet, men Kong FRIDERIK II 1563 solgte Grunden af Klosteret og et Stykke af den Hellig Aands Kirkegaard til Christen Lange. Kanske der endda i Ribe har været flere Kirker, som man nu ikke veed af at sige. Imidlertid ere disse opregnede Beviis nok paa Byens Herlighed og Anseelse i sin Velmagt. Hvortil endnu bør føies en kort Underretning om de her fordum værende Klostere.

Vor Frue Kloster. Af disse har (1) Vor Frue Kloster eller Canikernes Collegium været noget nær det ældste, men ikke meget længe varende, thi det fik sin Begyndelse og Undergang i samme Seculo. Det hørde til Vor Frue Domkirke, og var bygt derhos. Biskop Elias stiftede 1144 dette Canike-Kloster, i hvilket den hellige Skrift skulde læses og Brødrene leve sammen efter Augustini Regel. Erkebiskop Eskil hialp dertil med Raad og Daad og stadfæstede Stiftelsen. Radufus, som blev Biskop 1152, søgte at bringe Brødrene til Eenighed i Sæder og Klæder, en gav dem Vallet, endte de vilde leve som Regilares efter Domkirkens Skik i Viborg, eller som Seculares efter Canikernes Viis i Hildesheim. Det sidste blev udvalt, og der reiste sig siden stor Ueenighed imellem Biskopen og Canikerne. Den følgende Biskop Stephan søgte vel at bringe Brøderne til Orden og Regel, men udrettede intet, desuden (633) opkom 1176 en ulykkelig Ildebrand, som med den største Deel af Byen fortærede Domkirken og Canikernes Kloster. Biskop Homerus, som kom efter, bestemte Canikernes Tal til tolv, og delte Klosterets Gods imellem dem, saa de ikke mere skulde leve sammen i eet Kloster, men hver fik siden sin Residentz for sig. Det synes som der og i Begyndelsen har været Nonner i dette Vor Frue Kloster, thi i det ældgamle Necrologio Lundensi nævnes Mother Sanctimonialis profefsa Dacntæ Mariæ Ripis. (2) **St. Nicolai Kloster.** eller Fruer-Klosteret, som laae i Forstanden uden for Nørre-Port, er et af de ældste Klostere i Ribe. Man veed ikke, hvo dr har stiftet det, dog synes det være en Kongelig Stiftelse, siden Kong HANS i et Brev af 1499 kalder det Vort og Kronens Kloster uden for Ribe, og et Tingsvidne af 1498 siger, at Kong CHRISTIAN I saavel som Kong HANS havde Ret til at sette og afsette Priorinde i dette Kloster. At det har været til ved Begyndelsen af Tolvhundrede Tallet, det viser et Document af 1215 som nævner Sanctimoniales ad Sanctum Nicolaum Ripis. Kanske det er blevet stiftet for de Nonner, som havde været i Vor Frue Kloster, og som formedelst forommeldte Forvandringer der ikke kunde forblive. I Klosterets Seigl sees St. Nicolaus med denne Omskrift. Sigillum Monasterii Sancti Nicolai Ripis. Et andet Seigl, hvori læses: Sigillum Prioris St. Nicolai Ripis, viser, at en Prior, var Klosterets Forstander. Af saadane Forstandere nævnes Christiern Jyde 1502 og Mester Povel 1518 hvilke havde Klosterets Gods og Indtægter at forestaae. Ellers regieredes Klosteret af Priorinder, af hvilke ere bekiendte Christina Krag 1487. Maris Rytter 1505. Magdalena Rantzov 1538. St. Nicolai Kirke, som hørde til dette Kloster, skienkede Kong CHRISTIAN I 1479 til Korsbrødrene i St. Hans Kloster, hvilke siden ogsaa 1494 tilegnede sig hele Fruer-Klosteret og alle dets Eiendome, hvortil

de ved nogen vrang og usandfærdig Forestilling havde erhholdet (634) Kong HANSES Bevilling. Nonnerne klagede deres Nød for Paven, og forhvervede en Bands-Dom over Korsbrødrene, som af Biskopen og Capitelet blev exequeret. Dette gjorde et stort Bulder i Landet, og Kongen, fortørnet over at Processen blev dreven i Rom mod Rigets Friheder, lagde sig derimellem og forordnede en Commission, som 1302 afgiorde Sagen, at Brødrene bleve løste af Band og Nonnerne fik deres Ret, hvorhos Kongen forbød Kloster-fruerne (som og i samme Brev kaldes Reenlivede Jomfruer i St. Nicolai Kloster) og alle andre efter den Dag at beraabe og beskrige Prior og Brødre med ydermere Band og Forsølling for den Romerske Doms skyld. Ved Reformationen blev Klosteret seculariseret og gjort til en verdslig Forlæning, hvormed Hr. Johan Rantzov 1537 blev forlænet. 1563 15 April, forordnede Kong at, efterdi Kong CHRISTIAN I havde givet Kronens Kloster St. Nicolai Kloster uden for Robe fri Birk og Birke-Ret, og Kong FRIDERIK I samme havde stadfæstet, da skulde de som bygge og boe udi Kalslundherred, Gramherred, Frødtzherred og Thystropherred ligge og høre til St. Nicolai Klosters Birk. Og Birke-Tinget paa et beleiligt Sted anlegges. Om samme Birks Iverksettelse, gik siden en ny Kongelig Befaling til Lænsmanden Erik Lykke 1572. (3) **Graabrødre Kloster**, saa kaldtes Franciscaner Munkenes eller Minoriternes Kloster, som laae vesten i Byen hos den endnu deraf saa kaldede Graabrødre-Gade og Gryder-Gaden. I Kong VALDEMAR II Tid 1232 kom Graa-Munke først ind i Danmark, og finge samme Aar i Ribe en Plads at bygge det førsste Kloster paa af deres Orden. Magister Johannes Ruffus, hialp til Bygningen. Kirken blev ikke førdig før 48 Aar derefter, som forhen er meldet. 1309 var Frater Jacobus Gardianus fratum minorum i Ribe. Efter Reformationen, da Munkene vare uddrevne, gav Kongen (635) Klosteret til Capitelets Brug. Noget af Pladsen og Kirkegaarden fik Borgerskabet til et Torv, som dog siden blev med Huse bebyggt. Klosterets Gaard. (4) **Sortebrødre-Kloster**, saa kaldtes fordum Dominicanernes eller Prædike-Brødrenes Kloster, som var indviet St. Catharinæ til Øre. Dette slags Munke kom herind fra Lybek i samme Aar, som de forige, nemlig 1232 og ere formodentlig ikke længe derefter komne til Ribe. 1286 blev Biskop Johannes af Odense begravet i Sortebrødrenes Kirke i Ribe. 1309 var Nicolaus Prior fratum prædicatorum. 1479 var Broder Thomas Baasön Prior i Prædikebrødre-Kloster. I dette Kloster er det Hyldingsbrev udstædet, som de Norske 1524 ved Fuldmægtige gave Kong FRIDERIK I. Anno 1543 skienkede Kong CHRISTIAN III Sortebrødre Kloster til et almindeligt Hospital i Ribe og Kirken til en Sognekirke. (5) **St. Hans Kloster**, som er det samme som **Korsbrødre Kloster**, endskiønt TERPAGER har gjort tvende Klostere deraf. Det laae vesten i Byen og var uden Tvivl det mægtigste Kloster i Ribe. Munkene derudi vare af Sancti Johannis Baptistæ Hierosolymitani Orden, som oh kaldtes Hospitalarii, Cruciseri eller Korsbrødre, og Sancti Johannis Brødre. De stode, ligesom de andre Johanniter-Klostere i Danmark, under Priorens Lydelse i Antvorskov, og havde en Prior til Forstander, hvilken og tituleredes snart Provisor, snart Commendator. Man veed vel ikke, naar og af hvem dette Kloster er stiftet, men før 1311 har det været til; thi da levede Johannes Sacerdos Commendator Ripis 1387 Petrus Friis Ordinis S. Joh. Hieros. Commendator Ropis. 1448 var Olavus Matthiæ Commendator Domus Sancti Johannis Hierosolymitani Ripis. Samme Mand i et Doc. 1459 kaldes Provisor Curiae beati Johannis Hierosolymitani. 1475 nævnes Prior Anders og (636) Convent i St. Hans Kloster i Ribe og Hr. Povel Korsbroder. 1502 var Herr Hans Rusch Prior i St. Hanses Kloster. Om den Trette, som fra 1479 til 1502 laae imellem Nonnerne i St. Nicolai Kloster og Brødrene i St. Hanses Kloster, er oven til handlet. 1511 blev Claus Sehested af Kong FRIDERIK I paa 14 Aar forlænet med Korsebrødre Gaard i Ribe, med saa Skiel, at han skal give Presterne, der tilstæde ere, Klæde og Føde, forbedre Kirken og Gaarden, og holde Godet ved Magt. 1532 fik bemelte Sehested Kongens Stadfæstelse paa et Brev, hvorved Prior Eskil i Antvorskov under hannem i 16 Aar at beholde St. Hans Kloster i Ribe

med St. Jørgens Hospital. Efter Reformationen 1537 fik Claus Sehested Kong CHRISTIAN III Befaling at nedbryde Taarnet, Kirken og det Steenhuus i St. Hans Kloster, og forvare Materialerne til Slottets Bygning. 1542 fik Claus Sehested og hans Frue Elisabeth Tønnesdotter Kongens Pantebrev paa Kronens Gaard St. Hans Klosters Gaard i Ribe for 2500 Mark. Endelig 1548 fik Claus Sehested af Kongen dette Kloster til Eie, saa at hans Enke-Frue Elseber Juul siden skrev sig til Korsbrødre-Gaard. Det efter har Gaarden tilhørt nogle andre af de adelige Familier, Sehested, Juul, Friis og Podebusk, og siden nogle Borgere, indtil den 1662 er bleven solgt til Felt-Marskalk Greve Hans Schack, hos hvis Descendenter den endnu er, og har de af den Grevelige Schackiske Familie, som have været Stiftamtmand i Ribe, her resideret. Til denne Gaard er en skøn Have, og deromkring nogle Ager-Jorde, som under Byens Hartkorn ere matriculerede. (6) Den Hellig Aands Gaard eller Hellig Aands Huus i Ribe laae hos Korsbrødre-Kloster ikke langt fra Slottet, og var en Art af Kloster og Hospital tillige, som stod under Capitelets Direction. Denne Stiftelse er meget gammel, og har været til før Anno 1300 thi i dette Aar klagede Prior og Brødrene (Göto de Hwiting Rector & Fratrea hospitalis S. Spiritus Ripis). (637) at den Hellig Aands Huus var noget af sit Gods fravendt, hvorfor Pave BONIFACIUS VIII befalede Biskop Christiern af Ribe at hielpe det til sin Ret og sit Gods. 1317 gav Johan Voltersön til Brødrer og Systres Bord i den Hellig Aands Huus i Ribe 4 Mark Penge aarlig og til de Syge i samme Huus to Mark. Iblant dette Huses Velgiørere var Henrik Lembek, som omkom i Ditmarsken; Paa hvilken Grund Biskop Albert Krummedige, som var skrøbelig og fattig, og en Sønnesøn af bemelte Lembeks Syster, til at nyde Sted i Hospitalet. 1481 gav Aril Clemensön Prest i Ballom sit Gods til den Hellig Aands Gaard og fire Enge til dens Kirkes Bygning, hvorfor hans Anniversarium aarlig skal holdes med 8 Prester Sommer og Vinter. Ved samme Tider var Jep Stage Canik i Ribe Forstander i den Hellig Aands Gaard. Siden havde M. Johannes Severini Canik i samme Æmbed, hvis Opladelse Capitelet i Ribe 1527 forlænede Ærkedegnene M. Claus Giortze med den Hellig Aands Gaard. 1543 skienkede Kong III den Hellig Aands Gaard, som Provsten Iver Juul da i Forlæning havde, efter hans Død til det almindelige Hospital, men gav siden Hospitalet den gamle Biskopgaard til Vederlag for den Hellig Aands Gaard, som laae Riberhuus Slot belejlig. Endelig solgte Kong FRIDERIK II 1561 til Cancellie-Skriver Christen Lange den Hellig Aands Gaard og Grund, som han skulde opføre god Kiøbsteds Bygning paa. (7) St. Jørgens Gaard og St. Jørgens Capel, liggende uden for Nørre-Port, var her, ligesom andre St. Jørgens Huse hos de fleste Kiøbsteder, et Hospital for dem som med smitsomme Syger vare beheftede. 1523 bleve Prior og Brødre i St. Hans Kloster af Kong FRIDERIK I forlænede med Kronens Gaard St. Jørgens Gaard uden for Ribe, med saa Skiel, at de skal lade den Guds Tieneste, som der holdes udi Graffwes Kirke, og underholde de (638) syge Mennesker, som tilføres af de Herreder, hvor de faae Almisser og Korn til St. Jørgens Gaard. 1532 fik Claus Sehested samme Konges Stadfæstelse paa et Brev, hvorved Prior Eskil i Antvorskov bevilgede hannem i sexten Aar St. Hans Kloster med St. Jørgens Hospital i Ribe.

Gilder. Med de geistlige Indretninger havde de mange Gilder, som forud holdtes i Ribe, noget Sammenhæng. Af disse opregner Terpager efterfølgende: (1) St. Antonii Gilde som endnu var til 1602. (2) St. Knuds Gilde, som havde et stort Seigl, hvori Kong KNUD den Hellige sidder paa Tronen, med Omskrift: Sigillum de Convivio St. Kanuti Ripa. (3) Calent Gilde nævnes 1499. (4) Hellig Korsens Gilde. (5) St. Gertruds Gilde, hvis Oldermænd, med Gildebrødrenes Samtykke, 1510 solde til Biskop Iver Munk en Jord og et Steenhuus i Skolegaden. (6) St. Hans Gilde 1546. (7) St. Nicolai Gilde, som og kaldtes Peblinge Gilde. 1456 var Niels Esgisön Canik i Ribe Forstander i dette Gilde. 1466 fik Christi Legems Alter i Ribe Domkirke og St. Nicolai Gilde Aflad af samtlige

Rigets Biskoper. (8) St. Peders Gilde, som 1397 eiede et Steenhuus i Ribe midt imod Raadhuset. 1537 fik Forstanderen til St. Peders Gilde i Ribe Brev, at Hans Majestet haver bevilget fattige og syge Mennesker i Ribe aarlig 24 Mark Dansk af Toldboden sammesteds, i Steden for det Huus og Gaard i Ribe M. Jacob Barskier fik, hvilket før har ligget til St. Peders Gilde. (9) Preste-Gilde, hvis Patron var St. Laurentius. 1471, var derudi 63 Gildebrødre, iblant hvilke, foruden Biskoper og Prester, ogsaa vare nogle Adelsmænd og andre Verdslige med deres Hustruer. (10) Vicarier Gilde, hvortil Vicaria Angelorum havde ligget, som 1538 blev lagt til Skolen. (11) St. Karens Gilde, Convivium St. Catharinæ. 1586 befalede Kong FRIDRIK II at nogle Enge og Jorde, som havde været givne til Gilder i Ribe, skulde anvendes til Husarme Menneskers Ophold, Klæde og Føde. (639)

Bispegaard og Residentzer. Biskopsgaarden var før Reformationen en stor grundmuret Bygning, liggende hos den Gade, som endnu deraf kaldes Bispegaards-Gade. Efter de gamle Herre-Biskopers Afsettelse ved Reformationen, blev Biskop Iver Munk af Kong CHRISTIAN III forlænet med Riber Biskopgaard og en Eng kaldet Miendamme. 1558 gav samme Konge til det almindelige Hospital Kronens Gaard Biskopgaarden i Ribe, som i Længden fra Biskopgaards Gaden til Hundegaden var 120 Alne. I denne gamle Bispegaard, kaldet Biskop Ivers Gaard, blev Storm-Klokken 1599 omstøbt. De nye Biskoper derimod finde efter Reformationen en Gaard at beboe, som ligger i Puggaardgaden, og er endnu værende Bispe-Residentz. De øvrige Geistlige i Ribe have og fire Residentzer, som vedligeholdes af Kirkerne og er i god Stand. Den Residents i Skolegaden, som Sognepresten til Domkirken boer udi, gav Kong CHRISTIAN III 1555 til samme Brug, den var tilforn en Canike-Bolig, og kaldtes Snagdal.

Dom-Skole. Saalænge der har været Dom-Capitel i Ribe, synes der og at have været en Art af Latinsk Skole, som en af Canikerne holdt og forestod. Saaledes nævnes 1232 Magister Johannes Scholasticus Canonicus Ripensi, og man finder adskillige af de første Biskoper at have baaret megen Omhu for Skolevæsenets Opkomst i Ribe. Men som denne første Indretning ikke har været god og tilstrækkelig nok, var den berømmelige Biskop Christiern betænkt paa en bedre og fastere Stiftelse, og til den Ende Anno 1298 hengav og indrettede et Steenhuus paa Puketoft, som af de smaa Pøge eller Dreng blev kaldet Pukhuus eller Puggaard, hvorudi tive fattige og dertil dueelige Børn af Riberstift skulde, foruden Logement, nyde frie Ophold og Underviisning i Boglige Kunster, hvortil han lagde en anseelig Deel Jordegods. Stiftelsen blev siden forbedret ad andre, af adskillige Konger og Førster med Privilegier forsynet, stadfæstet af Paven og efter Reformationen af (640) Kong CHRISTIAN III og skulde staae under Capitelets Opsigt. Ikke desmindre vanartede den imod Reformations Tiden til saadan Misbrug, at der holdtes ikke meere end fire Disciple, og at Gaarden og Indkomsterne anvendtes til Canikernes egen Nytte. For at raade Bod paa det forfaldne Skolevæsen, lagde Kong CHRISTIAN III 1558 Puggaarden og dens Gods til det almindelige Hospital, med saa Skiel, at 12 Disciple og 5 Hørere deraf skulde underholdes. Fra hvilken Tid Cathedral- eller Dom-Skolen i Ribe, ved Kongernes Gavmildhed og mange andre Velgøreres Gaver, har faaet en ganske anden Skikkelse, hvorom kan læses TERPAGERS Rip. Cimbr. Pag. 489 seqq. Og HOFMAANS Fundatzer Tom. IV. pag 517 seqq. Puggaarden er siden bleven indrettet til Rectoris Residentz. Men de Huse og Bygninger i Skolegaden og Grydergaden, som til Skolehuus og Hørernes Værelser vare efter Reformationen udlagte, befandtes i Begyndelsen af dette Seculo saa forfaldne og ubeqveme, at de maatte afbrydes, i hvis Sted en skøn ny grundmuret Skole-Bygning blev opført ved en anseelig Collect, som Biskop Laurids Thuras store Flid og Nidkierhed bragte til Veie. Denne Bygning blev indviet 1727 af de berømte Rector M. Christian Falster, som og

tilform, medens han var Conrector, 1720 indviede Skole-Biblioteket. Foruden Riber-Skoles egne anseelige Legata, blev den 1739 ved de smaa Skolers Afgang i Lemvig, Holstbroe og Ringkiøbing af deres Indkomster meget forbedret. Denne Skole har altid staaet i en besønderlig Anseelse, for de mange store og lærde Mænd, som derfra ere komne.

Lectorat og Gymnasium. Af andre Indretninger til Lærdomens Befordring, blev efter Reformationen i Ribe, ligesom ved de andre Dom-Capiteler, beskikket, Ifølge Kirke-Ordinantzen, en Lector Theologiæ eller Læsemester, som skulde læse over den Hellige Skrift for Caniker, Skole-Disciple og andre. (641) Dette Æmbed forsørgede Kong CHRISTIAN III med et Canonicat, og lagde dertil Vester-Vedsted Kirke. Den sidste Lector i Ribe var den lærde D. Peder Terpager, efter hvis Død Lectorater er blevet nedlagt. Kong CHRISTIAN IV som end videre indsaa Studeringers Nytte for sine Riger og Lande, og var sindet at oprette Cathedral-Collegia eller Gymnasier hos alle Stift-Skoler, gjorde og 1639 forordnede fire Professores. Men de kort efter paafulgte ulykkelig Krigs-Tider gjorde dette den store Konges Forehavende til intet.

Danske Skoler. I Ribe har hidindtil været tvende Danske Skoler til Byens Ungdoms Underviisning i Christendom, Regnen og Skrivning, hvortil Rector Falster, Doctor Anchersen, og andre har givet Legata. Men naar den ene Skoleholder dør, bliver der siden alene een Dansk Skole.

Hospital og Fattige. De Ældgamle Stiftelser i Ribe til fattige og syge Folkes Pleie, nemlig den Hellig Aands Huus og St. Jørgens Gaard, som forhen ere omskrevne, vare ved Reformations Tiden komne ganske i Forfald. Hvorfor, efterat Munkene vare uddrevne, Kong CHRISTIAN III. 1543 hengav Sortebrødre-Kloster, med alle sine Bygninger, undtagen Kirken som blev en Sognekirke, til et almindeligt Hospital i Ribe, og lagde dertil, foruden endeel Konge-Tiender af Skadsherred, nogle Enge og Vicarier, St. Jørgens Hospital ved Kolding, og den Hellig Aands Gaard i Ribe, med hvilken sidste dog siden skede Forandring. Efter den Tid er Hospitalet ved Kongernes Naade og god Forsyn saaledes tiltaget, at derudi nu kan underholdes 70 Lemmer, af hvilke hver ugentlig nyder 28 Skilling foruden fri Brændsel. 1721 og 1722 ved Biskop Thuras Omsorg blev dette Hospital sat i meget god Stand, som bestaaer af tvende grundmurede Bygninger, hvoraf det lidet beboes af Forstanderen, og der store af de Fattige, som er saaledes indrettet, at de kan ligge i Sengene og høre Guds Tieneste, (642) som forrettes i deres liden Kirke til Høimesse af Hospitals-Presten og til Aftensang af Hørerne i Skolen. Videre Underretning om Riber-Hospital, kan søges hos TERPAGER Rip. Cimbr. Pag. 524 seqq og om dets anseelige Indkomster og Eiendome i HOFMANS Fundatzer Tom. IV. pag. 545. seqq. Om de mindre Fattig-Huse i Ribe, kaldte Gieste-Boder og Almisse-Boder, løses hos TERPAGER pag. 537 og om andre anseelige Legatis til Fattige og Enker i Riber-Bye, see HOFMANS Fundatzer T. IV. pag. 497. sq. Og Tom. X. Append. Rip. Pag. 23. Bødelie eller Bødlens Bolig, hvoraf Gaden endnu heder Bødelgade. Dette Huus blev ved 1456 mageskiftet bort for tvende Steenhuse i Grønnegade, som bleve indrettede og kaldte det nye Raadhuus. I Kielderne vare Fængsler for Delinkventer, som kaldtes Finkebuur og Troldkone-Kammer. Oven paa var Borgernes Arrest-Stue, kaldet Bøstkammer. Paa dette Raadhuus holdtes fornemme Brylloper. Dette Huus havde først og ved 1448 været Kiøbmændenes Forsamlings-Huus og kaldtes Riber-Bærs, men blev til sidst saa brøstfældig, at det 1708 maatte i Grund nedrives, Pladsen blev solgt og er nu en Have. Hvorimod blev kiøbt et grundmuret Huus paa Hiørnet af Synder- og Stenboegaden, før kaldet Klynborg, Kliborg, eller Steenset, som er det tredje og nu værende Raadhuus, indrettet og indviet til samme Brug 1709. **Magistrat.** Raadstue i Ribe haver Landstings-Ret. Saa at Magistratens Domme indstevnes lige til Høieste Ret, hvilken Frihed Byen

fik af Kong FRIDERIK II 1586 6. Junii. Før Souverainiteten vare her tvende Borgemestere og undertiden 8 eller 10 Raadmænd, men fra 1667 har her været en Præsident, (643) en Borgemester, og tre Raadmænd. I gamle Dage havde Byen tvende Fogeder, den ene kaldet Herskabets Foged, den anden Byefoged. Den første blev 1572 af Kong FRIDERIK II afskaffet, saa her nu alene er én Byefoged, samt en Bye- og Raadstue-Skriver. Retten i Ribe har fordum været meget haard, og Øvrigheden maae have holdet strengt derover, siden Riber-Ret var bleven til et Ordsprog i Landet, og enhver vilde heller straffes andensteds end komme for Riber-Ret. Endog i de gamle Viser har man siunget derom: De komme ikke alle for Riber-Ret, som ere modne nok til at henge. Efterlæser man de af Kong ERIK GLIPPING og Kong CHRISTOFFER Byen givne Stads-Retter, vil man derudi finde adskillige ret skarpe og næsten alt for haarde Artikler. Ellers var Ribe i gamle Dage, i Henseende til god Skik og Politie, undertiden Model for andre Byer. Saaledes findes i Kiøbenhavns Privilegier af 1279 at denne Stads Bryllups Bekostninger skule settes og indrettes efter dem, som skede i Ribe eller i Lund. Riber Bye havde og fordum en ganske nyttig Politie-Ordning, som kaldtes Bursprog, og var i Brug indtil 1676 da den efter Tidernes Omstændighed blev af Stiftamtmanden, Magistraten og 24 Borgere forandret og forbedret.

Indbyggere. Foruden Indqvarteringen af tvende Esquadroner Militaire, regnes Indbyggernes Tal til 1350 over 12 Aar, og udgjør 371. Familier, som, med Stiftamtmanden og Biskopen, ere: Geistlige, to Sogneprester, en Hospitals Prest, to residerende Capellaner, en Capellan pro persona, en residerende Doctor Medicinæ (om hvilken see HOFM. Fund. T. IX. Append. Rip p. 5. sqq) en Rector, en Conrector, 4 Hørere, ti Klokkere, en Organist, 13 Preste- og Geistlige Enker. Magistrat og Civile Betiente: En President, en Borgemester, tre Raadmænd, en Byfoged, en Bye- og Raadstueskriver, to (644) Procuratorer, Amtsforvalteren, Hospitals-Forstanderen, Tolderen, en Controleur, en Postmester, en Mynsterskriver, en Apoteker, en Chirurgus, en Musikant, en Visiterer, to Danske Skolegoldere, to Portnere. Borgere: 5 Kiøbmænd, 18 Vertshuusmænd, 10 Lerreds-Kræmere, 43. Vognmænd og Avlsmænd, 3 Pensionister, 29 Borger- og andre Civile Enker, 65 Dagleiere og andre Borgere, 143 Handverkere, som ere følgende:

Bagere	12	Kobbersmed	1
Bødkere	6	Malere	2
Bogbindere	2	Møllere	2
Brolegger	2	Muurmestere	2
Drejere	3	Naalemager	1
Farvere	2	Parykmager	2
Feldberedere	10	Reebslagere	4
Garver	1	Sadelmagere	2
Giørtlere	2	Skomagere	19
Glarmester	1	Skrædere	12
Guldsmede	2	Slagtere	3
Handskemagere	4	Smede	11
Hattemagere	4	Snedkere	10
Hiulmænd	6	Tømmermænd	3
Hødkere	4	Urmagere	3
Kandestøber	1	Vævere	3
Knapmager	1		

TERPAGER opregner nogle flere Handverkere i Ribe, hvilke nu ikke findes her. Kong CHRISTIAN IV. bevilgede 1642, at i Ribe maatte forordnes og holdes et Brøgger-Laug og visse Brøgger-Huse, men denne Anstalt er længe siden gaaen af Brug. (645)

Huse og Gaarde. Huse og Gaarde inde i Byen ere 353 iberegnet (1) Giesteboderne i Grønnegaden, som ved Stiftelsen 1450 vare 39 men nu alene 8 som beboes af Fattige og ere i god Stand, (2) Almisseboder i Klostergaden, hvori ere 16 Værelser, nylig af Grund reparerede. Uden for Nørre-Port, hvor Byen først har staaet, er begyndt igien at bygges, og findes der nu 17 Huse, af hvilke nogle bruges til Lader. Paa en Snees Aar ere Husene i Ribe meget forbedrede, nogle nye opbygte, og Prisen paa dem stegen, siden endeel Enker fra Landet ere indflyttede, som her fortære, hvad de har at leve af. Byens Casse er i den Stand, at deraf svares, alle publicke Udgifter og Reparationer, saa Borgerskabet har alene at svare Indqvarteringen, hvortil dog Varde og Ringkiøbing og maa contribuere, hvilket hielper noget paa den Skade, Indvaanerne ofte tage paa deres Høe og Græs af Floden. Af Byens Gaarde har en og anden sit eget Navn, saasom: Koldborg, en Gaard paa Hiørnet af Vægter- og Hunde-Gade. Blaagaard, tilforn kaldet Taarnborg, hvor Oluf Munk, som havde været udvalgt Biskop i Ribe, efter Reformationen boede. Porsborg ved Torvet, som før skal have hedet Pedersborg. Liliebierget, det bekiendte Huus hvor M. Anders Wedel boede og havde sit Bogtrykkerie, saa kaldet, fordi det ligger hos Liliebierget, paa hvilket Domkirken er bygt. Klynborg, Puggaard, og Snagdal ere forhen nævnede. Badstue-Gaarden, hvoraf en Gade endnu heder, er længe siden afskaffet. Tømmergaarden er forvandlet til en Kaalhave. Den gamle Teglgaard og den nye Tegllade i Ribe finder man og nævnet. I Biskopsgaden var fordum en Gaard kaldet Synderborg. 1377 nævnes et Huus ved Graven som hed Spegelborg.

Jorde. Byens Jorde, eller Eiendome af Ager og Eng, ere anslagne i Hartkorn for 247 Tønder 1 Skiepper 2 Fierdingkar 1 Album. Af disse ere nogle Byens almindelige Casse, nogle Indvaanerne, tilhørende (646) og nogle til Embeder og publicke Stiftelser beneficerede. De første udleies paa visse Aar, Byens Casse til Beste.

Agermark. Af Ager-Mark tilhører (1) Byens Casse: Hans Hegelunds Mark. Liden Gallie-Mark eller store og liden Skinder-Mark. Øster Jernkier Mark eller Ingeborgs Mark. Tygesholm. Segeberg Toft. (2) Indvaanerne: Tolv Tofter uden Nørre-Port og én ved Blegdamen. Gallie-Mark, tildeelt Byens Gaarde og Huse, og bestaaende af tre saa kaldede Rader, Vester-Rad 150 Agre, Midt-Raf 126 og Øster-Rad 38 Agre. (3) Embeder og Stiftelser: Lille St Jørgens Mark, og en Mark ved Tunge, Præsidenten og Borgemesteren pro officio tillagte. Store St. Jørgens Mark, liggende til Hospitalet. Derforuden er (1) indtaget 1759 af Byens Hede noget Jord til Agerbond, afmaalt i 50 Loder, hver Lod paa $3\frac{2}{5}$ Demat, samme er ved Lodkastning tillagt de Grunde og Bygninger, som ingen almindelig Frihed har, men skal contribuere til Byens Udgifter og Indqvartering, hvorfor ei noget blev Residentzerne tillagt, hver Log er falden paa Grund-Taxt Summa 780 Rdlr., og siden uddeelt til hvert Huus efter dets Grund-Taxt. (2) Af Nørre-Ports Fælles Fædrift 1766 udtaget et Stykke Jord til Kornsæd, og deelt til den Part af Byen, som hører til Nørre-Port, hvis Grund-Taxt er 21443 Rdlr. 5 Mark, som er inddelt i 16 Loder á 1340 Edlr. Grund-Taxt, hvortil er udlagt Eiendom af omtrent 4 DemAfat. (3) Af forige Kongelige Ladegaards Jorde har været solgte til Stiftamtmand Skeel, men nu til det Maturinske Legatum for 5000 Rdlr. afhændte, ongefær 7 Tøner Hartkorn, hvortil hører: En Toft ved Ladegaardens Byggeplads uden Nørre-Port, noget Agerland uden Synder-Port kaldet Havre-Landet ved Lystrup Mark, et Stykke Eng imellem Bispe-Eng og Tegl-Eng, Slots-Banken med endeel omliggende Ager og Eng samt Blegdammen. (647)

Enge. Af Engene, som mest ere Mærsk-Enge, dog nogle Geest-Enge, tilhører (1) Byens Casse: Teglgårdens Eiendome. Seegholm. Tegl-Eng. En Eng ved Lasses Holm. M. Friderichs Eng mod en vis Afgift tillagt Hospitals-Presten. Store Kobroe, forhen kaldet Flensborg-Eng, fordi den forud har været pantsat til Flensborg for 1000 Rdlr. men nu indløst af Byens Casse, og bortleies for aarlig Afgift over 100. Rdlr. den er indhegnet, og paa Afgrøden gresses 30 Øxen. Liden Kobroe. Vittenberg, endeel Holme i Rebsaae. Søe-Eng. Hoved-Eng. En Eng paa Vester-Maaen foræret af Justitzraad og Præsident Carsten Worm. En Dito af ham foræret. Tyr-Eng paa Riber-Holme. Snebel-Tunge sammesteds. Stormklokke-Enge. Riber-Kier, som er Geest-Eng, er inddeelt i fire Parter, og da deri er funden god Tørv- eller Klyne-Grund, er den ene Part til Tørveskiær udlagt, hvoraf til Indvaanernes Nytte graves med stor Forsynlighed aarlig over 1000 Læs, efter Udviisning og mod en Kiendelse til Byens Casse. (2) Stiftelser og Embeder: a) Domkirken, i Maal-Eng fire Stykker, hviraf et heder Vin-Eng, et andet Vingen, og en Eng i Maal-Lykke. b) Et Catharinæ Kirke, St. Peders Eng indhegnet med store Kobroe, og paa Vester-Maaen 7 Stykker, nemlig, En Eng uden Navn, Peder Olufsens Eng, Rebs-Eng, Toft-Eng, Oldemoders Eng, Vadsted Eng, Lang-Eng i Farups-Enge. c) Hospitalet, i Nør Fardrup og Kierbøl Eng fire Stykker, nemlig, Store Munk-Eng, Lille Munk-Eng, Tue-Eng og en Eng i Synder Fardrup. d) Biskopen, har Halvparten af Bispe-Eng, den anden halve Deel har det Maturinske Legatum tilkiøbt sig. e) Stift-Provsten, paa Vester-Maae. 4 Stykker, nemlig, Veile-Eng, Stor-Eng, Steen-Eng, liden Kokhale 2/3 Deel. f) Doctor Medicinæ, et Stykke paa Vester-Maaen og et Stykke i Maal-Lykke. g) Klokkeren ved Domkirken, en lang Eng i Fardrup Enge. h) Præsidenten, Suurkier. i) Borgemesteren, Kors-Eng. k) Raadmændene, (648) paa Vester-Maaen en Eng kaldet Raadmænds-Skifter. 1) Byfogeden, Skriver-Holm udi Klerod. m) Amtsforvalteren, en Eng ved Bierrum, og en Eng ved Veilen for Enden af Vestermaae. o) Byens Tienere, paa Holmene to Stykker Eng kaldet Stadsbuds Kiler- p) Portneren ved Synder-Port, et lidet Støkke Eng ved Bierrum. (3) Indvaanerne og Particuliere: I Maal-Enge 3 Stykker, paa Vestermaae 5 Enge og Kokhale. Paa Vestermaae findes og en Eng, som ei under Byens Jurisdiction er matriculeret, tilhører den Grevelige Castel-Rantzovske Familie. Følgende Enge ere af Eierne solgte bort fra Indvaanerne, og tilhøre omgrændsende Bønder, paa Meldam et Stykke Eng, ved Riber-Kier en Eng kaldet Odderholm, i Øster Vidsted Mark en Eng kaldet Korsholm, i Synder Farup Mark en Eng kaldet Høghom, i Reisby Enge en Eng, i Fardrup Enge en Eng kaldet Lang-Eng, i Jedsted Enge en Eng kaldet Anders Kallesens, og Krob-Eng. Derforuden findes her Lodskiftede Enge, som ere tildeelte alle Gaarde og Huse i Byen, nemlig (1) Holmene. Kaldet Kongens Holm, som 1294 blev skienket af Kong ERIK til Byens Besætning, bestaaer af 114 lange Eng-Skifter og 45 Hvo dom Skifte, hvoraf avles aarlig mod 600 Læs Mærsk-Høe, og derefter fedes derpaa 100 Stykke Slagte-Qvæg. (2) Øster-Maae, bestaaende af 82 Skifter, dertil lagte 10 Fenner, ere alle Geest-Enge og give inod 300 Læs Høe. Til de mange gode Mærsk-Enges Forbedring, var det at ønske, at det forhen i Forslag værende Arbeid, om en Diges Oprettelse imod Floden, maatte komme til Virkelighed, hvilket vel udfordrer Bekostning, men som inden faa Aar kunde indrentes, naar Mærskene baade for Ribe og omliggende Sogne blev fordeelagtigere ei alene i Høe-Avling, men og til Rapsaat, som har sat de inddigede Lande i Velstand. (649)

Fædrift. Byens Forte og Fædrift, liggende paa nørre og syndre Side af Byen, kan aarlig græsse ved 400 Creature. Men fordi her ingen Græs-Ligning er, tilegner hver Borger sig Ret, at holde saa mange Creature paa Overdriften, som han vil, hvorved der bliver alt for liden Græsning til hvert Creatur. Dertil kommer, at en Gaard kaldet Inder-Bierrum, og Teglgården uden for Synder-Port, og et Boel den Castel-Rantzovske Familie tilhørende, har og Ret til Fædrift paa Byens Forte, og

udstrekke samme saavidt som de kan. Vel har Magistraten før paataget sig at gjøre en Græs-Ligning over Byen, men, hvor nyttig den end var, fik de dog dermed ingen Fremgang. Magistraten har ellers paa en Snæs Aar. Saaledes vigileret for Byens Beste, at mange af den Eiendome, som fra forrige Seculo vare bortforpantede og deels med Relutions Ret bortsolgte, ere indløste Byen til stor Fordeel, i det de nu bortleies aarlig for Byens Regning, og indbringer næsten dobbelt Rente.

Fiskeriet ved Ribe skal fordum have været fordeelagtigt, men er nu meget ringe, som vel tildeels kommer af Aaens Forstoppelse. Her Fiskes lidet Giedder, Aborrer, Skaller, Aal og Regenøyen, men kostbart. Her er ogsaa et Laxe-Fiskerie, som har tilhørt Ladegaarden, og nu er kjøbt af det Maturinske Legato, hvilket fordum skal have været betydeligt, saasom de tilegne sig ene Fiskeriet i hele Aaen, men nu neppe kan give i Forpagtning aarlig 36 Rdlr. Man finder et Tingsvidne af 1521 at nogle Aar tilforn bleve Hr. Predbiörn Podbusk og Swend Neb forligte om det Fiskende, som Læns mændene paa Riberhuus havde haft og brugt paa Kongens vegne udi det Vandløb, som falder paa den Mølle, som Swend Neb lod opbygge, i saa Maade, at Swend Neb og hans Arvinge skulde give til Slottet Riberhuus hvert Aar en Fierding Tønne hvid Aal. Et andet Brev af Kong FRIDERIK II 1560 Siger at Jörgen Pedersen Efterleverske blev forlænet med vort (650) og Kronens Fiskerie udi Aaen for vor Kjøbsted Ribe.

Handel. Handelen har fordum i Ribe været af stor Betydenhed, fornemlig med Heste, Øxne, Korn og fede Varer. Saalænge Søefarten var i Stand, kom her Mængde af fremmede Kjøbmænd, ligesom Riber Kjøbmænd igien flittig besøgte fremmede Stæder. Og fordi man i 24 Timer kunde segle imellem Ribe og Holland, havde Hollænderne megen Omgang og Handel med Ripenserne. Ribe har fra gamle Tider været Stabel-Stad og haft Oplag af alle Slags fremmede Varer, som igien herfra hentedes til en stor Deel af Kjøbstederne i Jylland. I Ribe var Børs, hvor Kjøbmændene forsamledes, og hvor oven paa Alting var til sals. Den gamle Riber Stads-Ret af 1269 viser, at man da i Ribe kunde bekomme alle Slags Vine indtil Rinsk Vin, Salt, Skarlagen, Engelsk og Genisk Klæde, Lybsk Øl, med videre. De gamle Kæmpeviser fortæller os, at man købte (651) Silke og Sindal i Ribe, og naar fornemme Folk skulde have nye Klæder, da heed det: de ride dennem til Ribe Bye og lode sig Klæder skiære. Riber Maal var fordum adskilt fra de andre Provincers Maal, en Tønne-Korn var her 10 Skiepper i steden for 8 andensteds. Nue er det med Handelen i Ribe ikkun maadelig bestilt; thi da Byen ligger ved to Miile inde i det Slesvigske, og er omringet med Haderslevhusiske og Rantzov-Castelske Bønder, erhverve disse sig Frihed i Haderslev, mod en liden Kiendelse aarlig til Kongens Casse, at drive Handel og holde Kroe; Saa der er ikke et Sogn eller Bye, hvor der jo er en Kræmer, Tobakspinder, Farver, Kroeholder, hvilke, siden de ere frie for Borgerlige Tynger, og paa Hertugdomet's Steder bringer deres Varer i Land, hvor ikkun svares lidet i Told, samt har Frihed at handle med de Varer, som i Ribe deels ere contrabande, deels med saa høi Told belagte, at Danske Kjøbmænd ei kan handle dermed, kan altsaa give bedre Kjøb, og drage alle omliggende Bønder til sig, hvorved Handelen i Ribe er saa svækket, at ganske faa søge Ribe, uden de have noget der at sælge. Skulde derfor Ribe nogen Tid komme i Stand igien, maatte der gøres Anstalt, at saadant Høkerie paa Landet blev afskaffet. Den liden Handel, som nu drives i Ribe af de faa Kjøbmænd her ere, er, ligesom i andre Stæder, med Urte- og Alnekram, Vine, Tømmer, Kalk og grove Varer, som Landmanden behøver.

Seglads og Skibe. Bedre er det ikke beskaffet med Skibsfarten; thi Aaen fra Søen af op til Byen er paa mange Steder saa tilstoppet, at i Ebbe-Tiden neppe en liden Baad kan gaae op, som foraarsager Handelen stor Besværlighed, at Varerne næsten en Miil fra Byen maae losses, og siden de alene i

Flod-Tiden kan segle, og maae ligge de øvrige 6 Timer paa Grund, saa at, naar en Pram kan gaae frem og tilbage (652) i et Døgn, ansees det for en lykkelig Reise, som mangen gang ellers kan borttage 8 Dage. Til dette at afhjelpe, behøvedes, at Aaen saaledes kunde blive rensed, at der altid blev aaben Fart, som har været i fordum Tid, da Skibe kunde gaae lige op til Byen og losses ved Kiøbmændenes Huse. Dette kunde uden stor Bekostning skee, og til denne Farts Vedligeholdelse kunde en taalelig Afgift af hvert Skibs Læsters Drægtighed være tilstrækkelig, da samme kunde gjøre meget til Handelens Forbedring, ja til Hans Majestets Interesse i Henseende vil Øxen-Handelen, thi da Indskibningen nu maae skee saa langt fra Byen, kan indløbe megen Underslæb, i hvor flittigt end Told-Betienterne skee til. Her har før kunnet tælles 270 Hollandske Øxen-Skibe paa eengang. Fra Riber-Havn gik 1661 Kong CHRISTIAN V som Kron-Prinds og 1668 Prinds Georg om Bord til deres Udenlands-Reise. Skibene som indkomme af Riber-Dyb, ligge for Anker ved Uder-Bierrum, hvorfra de losses. I byen ere nu ingen Skippere, men i ældere Tider har Skipperne haft Laug i Ribe. Man har og fordum her haft Skibs-Verft og bygget Skibe. Den eneste i Ribe, som nu eier Skibe, er Raadmand Jens Rahr, som har to og undertiden tre, hvilke han lade gaae paa Hval- og Sælhund-Fangst under Grønland, paa Frankrig efter Vin og Brændevin, paa Norge efter Tømmer og Bredder, undertiden paa Bergen efter Fisk, paa Riga efter Hær og Hamp. Men Skipperne ere snart af Hierting, snart af Rømøe, og andensteds fra, hvor hans Skibe oplegges. De øvrige Handelsmænd forskrive deres liden Handel med fremmede Skibe.

Told-Kammer. I Ribe er et Kongeligt Told-Kammer, og har fra gamle Tider været Toldsted. Øxen- og Heste-Tolden i Ribe, hvormed er en Forordning af 1689 har før været af stor Importance. Heste-Tolden i Ribe synes først at være anlagt af Kong ERIK PLOGPENNING ved 1246 see TERPAGER Rip. Cimb. Pag. 179. De kongelige (653) Told Betiente i Ribe ere, en Tolder, en Controleur, og en Visiterer. Veierhuset, som ligger ved Aaen og Skibbroen, betienes af en Kongelig Veier og Maaler. Veierboden findes 1365 at have ligger i Grønnergade og at være kaldet Punderbooth.

Udgaaende Varer. Fra Ribe udgik til fremmede Stæder i Aaret 1746 Røget Aal 6800. Tørre Flyndre 87660. Tørre Hvillinger 17000. Saltede Dito 48 Tønder, Rug 1382 Tønder, Stude 7530 ec.

Fabriker. For den store Mængde Fattiges skyld, som gaae Ørkesløse, var en eller anden Fabriks Oprettelse nyttig for Ribe, hvortil og Byen i anden Henseende var beqvem. For nogen Tid siden var en Mand sindet her at anlegge et Sæbesyderie, hvortil her er skønt rindende Vand og Rapsaat nær ved Haanden, men blev hindret i sit gode Forsæt af et Privilegio exclusivo, som Fridericia imidlertid bekom. Et saa kaldet Grupen-Verks Indretninger i en af Byens Vandmøller kunde og være fordeelagtig, siden Møllerne neppe nogen Tid kan mangle Vand, og man har i Nærværelsen det meget gode Byg, hvorved Indvaanerne sparede, enten at købe deslige Gryn fra Holland, eller sende deres Byg over en Miil fra Byen til Gieldsbroe-Vandmølle, hvor saadant et Verk er. Men omendskiønt Ribe ingen har af de kunstige og kostbare Fabriker, saa er Byen dog ikke ganske uden Fabriker, at det Slags som ere simple og ikke meget bekostlige, men nyttige, nemlig Lerreds-Fabriker, baade hvidt, stribet og tavlet, ikke af dem som drives i hver Mands Huus til eget Behov, en til Handelen, hvormed saaledes forholdes: En Mand køber 20. 30 til 40 Skippund Hør, leier nogle Koner til at hegle det, og sender det ved Michaelis til Fanø og Synderhoe, hvor Qvinderne da ere hjemkomne, som i 100 Tal om Sommeren drage til Mærskens og tiene for en anseelig Løn i Høsten. Disse sidde heele Vinteren og Foraaret indtil Junii Begyndelse og spinde Høret i Garn, som Tid efter anden sendes tilbage til Fabriqveuren, hvilken (654) selv gemmenlig trender eller render det, og har endeel Væve-Koner paa Landet, hos hvilke det bliver vævet, siden paa Riber- Blegdame

bleget og forsendt til Kiøbenhavn. Af saadane Fabriqveurer ere der vel 10 i Ribe, som deraf nære sig og nogle 100 paa Landet. Men denne Handtering har og sin Ebbe og Flod.

Markeder. I Ribe holdes adskillige aarlige Markeder, hvoraf tvende med Kram og Træ-Varer holdes den 26 Junii og den 8 September. Men for Bøndernes Skyld i Egnen om Ribe og i Marsken, som fra Øerne og Nørre-Jylland leier til deres Høst vel et Par tusende Karle og Piger for en stor Løn, var det kanskee til større Nytte, om det første af disse Markeder blev holdet først in Junio og det sidste mod Slutningen af September, thi de skal endelig til disse Markeder, men ved saadan Forandring kunde Bønderne faae dem før og beholde dem længere til deres Indhøstning. De øvrige Riber-Markeder holdes den 15 Martii med Heste, den 15 Maji med Kramvare, den 17 Julii Heste-Market, den 16 October med Qvæg og Heste.

Consumption. Riber Byes Consumption var i Aaret 1758 3155 Rigsdaler, 1761 4015 Rdlr. 1764 4365 Rdlr.

Læns mænd og Stiftamt mænd. Fortegnelse paa de Kongelige Læns mænd, som have resideret paa Riberhuus, hvilke fra Reformationen af have været Stiftbefalingsmænd i Riber-Stift, og efter Souverainiteten tillige Amtmænd over Riberhuus Amt.

Tage Muus 1286.
Erland Kals 1359.
Henrik von der Eest eller Osten 1373.
Hennike Limbek 1378.
Niels Erikssön Gyldenstjerne 1419.
Erik Nielssön Gyldenstjerne 1429.
Ludvig Nielssön Rosenkrands 1450.
Predbiörn Podebusk 1499.
Johan Rantzov 1537.
Henrik Rantzov 1543.
Claus Sehested 1548. (655)
Jesper Krasse 1551.
Peder Bild 1554.
Erik Rud 1558.
Niels Lange 1559.
Axel Wiffert 1565.
Erik Lykke 1570.

Albret Friis 1580.
Albret Skeel 1601.
Gregers Krabbe 1639.
Mogens Sehested 1651.
Otto Krag 1655.
Feltherre Greve Hans Schack 1658.
Otte Diderich Greve af Schack 1674.
Frands Eberhard von Spekhan 1683.
Hans Greve af Schak 1697.
Henrik Ernst von Calnein 1711.
Christian Carl von Gabel 1725.
Holger Skeel 1748.
Friderich Greve af Ortz 1748.
Gerorg Friderich von Holstein 1755.
Hans Greve af Schack 1760.
Theodosius von Lewerzau 1768.

